

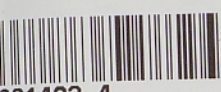
Mladika

4/98

REPUBLIKANSKA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

117 986 1998

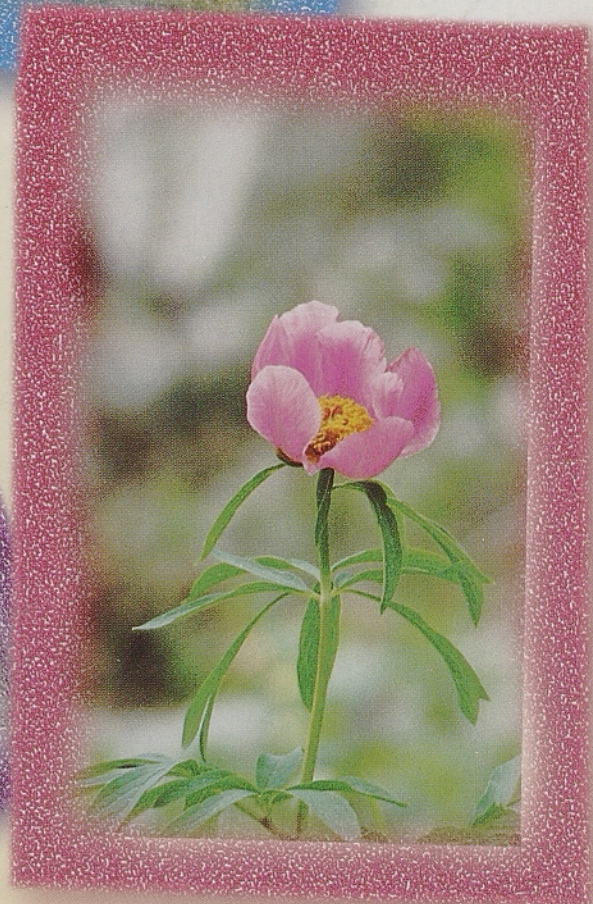

801492,4

COBISS ©

Trieste - maj 1998 - Spedizione in a.p. art. 2 comma 20/c legge 662/96
Filiale di Trieste - maggio 1998

L. 5000

ISSN 1124 - 657X

MLADIKA 4

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XLII. 1998

KAZALO

Enkratna priložnost	81
Magdalena Cundrič:	
Zgodi se, kar se mora	82
Pod črto	83
Ivo Jevnikar: Pogovor z	
Martinom Jevnikarjem	87
Mogoče vas bo zanimalo	
zvedeti, da	91
Zdaj kot nekdanj	92
Iztok Kodrič: Pesmi	94
Bruna Pertot:	
Camellia sinensis	95
Literarna nagrada Vstajenje	96
Bruna Ciani Štekar:	
Le da je prisoten tudi tretji,	
ki je ljubezen	97
Stanislav Simčič: Spomini	
nekdanjega padalca	99
Antena	102
Ocene: Razstave: Dr. Evgen	
Bavčar v DSI; Trije umetniki	
na Opčinah (Magda Jevnikar);	
Knjige: Zadnja knjiga	
J. Guittona (A.R.); Mariza Per-	
rat (M. Jevnikar)	109
Novice Knjižnice Dušana	
Černeta (30)	112
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku;	
Za smeh	

Priloga: RAST 119-98

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
E-mail: urednistvo@mladika.com
Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 5.000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 40.000 lir; nakazati na poštni tekoči račun 14470348 - Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo 40.000 lir ali enakovreden znesek v drugih valutah. Druge države 45.000 lir (ali enakovreden znesek v tui valuti), po letalski pošti 55.000 lir.

Tisk in fotostavek:

"graphart snc", Obrtna cona Dolina
Dolina 507/10 - tel. 040/8325009

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

SPOROČILO ZA TISK

Nekatere slovenske žene, ki živijo v Londonu ali okolici, so članice prostovoljne organizacije "Skupina za pomoč slovenskim au-pair".

Namen Skupine je:

1. Občasno pripraviti družabna srečanja za au-pair dekleta (in fante), da se spoznajo med seboj in izmenjajo izkušnje življenja kot au-pair. Želimo torej, da bi Skupini sporočili kje živite, bodisi na deželi ali v Londonu, kmalu po Vašem prihodu v Anglijo tako, da Vas o teh srečanjih lahko obvestimo, če želite.

2. Skupina ni agencija za rekrutiranje slovenskih deklet in fantov kot au-pair za družine v Angliji. Ker pa se včasih pričakovanja au-pair dekleta (fanta) ne ujamejo s pričakovanji družine gostiteljice, nastanejo razne težave, ki jih je treba čimprej rešiti in včasih celo zamenjati družino. Skupina Vam v takih primerih nudi pomoč in nasvet.

Pokličite nas na sledeče telefonske številke:

Ga. Breda Gajšek: 0171-372 4104
Ga. Doroteja Khan: 0181-444 5576
Sestra Agnes: 0181-566 0547
E-mail: Pepelka@aol.com

Želimo Vam lepo in prijetno bivanje v Angliji.

Skupina za pomoč slovenskim au-pair

VPRAŠANJE
MULTIKULTURNIKU

Knjige Aceta Mermolja, ki naj bi bila nekakšen vademekum naše narodno in idejno brezglave levice, nisem prebral in je ne bom. A prebral sem odločno odklonilno oceno Ivanke Hergold v Književnih listih. Tam sem bral, kako Mermolja očita nacionalizem Pa-

horju in Rebuli. Glejte intelektualno nepoštenost! Zakaj, Mermolja, ne očitaš nacionalizma tudi velikim - Prešernu, Cankarju, Župančiču, Kocbeku, tem našim klasikom, ki jim je slovenstvo bilo pri srcu vsaj tako kot našima primorskima piscema? Kakšna antologija bi se dala zbrati iz njih, začenši s socialistom Cankarjem. Zakaj si Mermolja tega ne upa? Iz preračunljive strahopetnosti, ker bi se s tem osmešil?

Sicer pa se postavlja vprašanje: kdo je Ace Mermolja, da se bo šel razsodnika nad slovensko literaturo? Kaj ima svojega pokazati razen nekaj liričnega verbalizma?

Politik Budin je knjigi zaželel prevod v italijanščino. Pa še v nemščino naj bi ga! Kakšno darilo bi to bilo Korošcem! Pa v madžarščino, za darilo porabskim Slovencem...

G. V.

POTRES

Že majhna pomoč je več kot veliko sočutje

Karitas ✱

Žiro vabijo: Križevna banka d.d., P. Ljubljana, Popelarjev trg 2, tel.: 51009428-136, vabilo: tel. 05 120119446/79
Finanča. bilanca: april 1998 Bilančnega poslovanja: 90 111-20-119

SLIKA NA PLATNICI: Majniško razkošje na Krasu: jurjevanje slovenskih tržaških skavtov v Bazovici in pomladno cvetje na Medvedjaku (foto Maver).

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Nadia Roncelli, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Breda Susić, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemač, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Brunna Pertot, Marijan Pertot, Mitja Petaros, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Marko Tavčar, Andrej Zaghet in člani uredniškega odbora.

Enkratna priložnost

Na deželne volitve, ki bodo 14. junija, bomo šli s starim volilnim zakonom, kar je hudo protislovje - zlasti glede na trmasto zasledovanje večinskega sistema - ki so ga zagrešile politične sile v pravkar razpuščenem deželnem svetu. V bistvu so vztrajale pri starem in ponovno so se odpovedale pravici, da začne Dežela končno prevzemati odgovornosti glede manjšinskih vprašanj. Tako so ponovno oškodovalе slovensko narodnostno skupnost, ker niso niti v najmanjši meri upoštevale njene zgodovinske prisotnosti na deželnem ozemlju in so šle mimo potrebe po zajamčenem zastopstvu. Odgovornost za to stanje pade na vse tradicionalne in nove stranke. Nedoslednost je bilo tudi zamrzniti Oljko, ki je začela karseda spodobno in učinkovito in je zdaj čakala na preverjanje na deželni ravni, toda očitno so zmagali strankarski interesi, ki so tokrat terjali, da se stranke predstavijo ločeno, morda da preizkusijo svojo samostojno moč v pričakovanju novih koalicij.

Prav minula zakonodajna doba je dokazala, kako zelo je potrebno, da je manjšina prisotna v deželnem svetu brez maske vsedržavnih strank: bili smo dobesedno materialno in moralno oropani samo zato, ker je dober del manjšine bil odstranjen. Zato je SLOVENSKA SKUPNOST občutila kot narodnostno dolžnost, da na vsak način zagotovi to neposredno prisotnost. Iskanje izhodne poti ni bilo lahko, ker se sama ni mogla predstaviti zaradi krivičnega zakona in številčne šibkosti manjšine. Povsem hvalevredno pa je, da je edina slovenska manjšinska politična formacija vztrajala in končno pristala v koaliciji, ki je še najbolj podobna zaenkrat preprečeni Oljki, v kateri manjkajo samo tisti, ki so hoteli bojkotirati Slovensko skupnost. Ta namera se ni posrečila. Slovenska skupnost je bolj živa kot prej, in našla je koalicijske partnerje, ki so ji najbolj naklonjeni. S svojim znakom je prisotna na skupnem simbolu liste LJUDSKA SREDINA ZA REFORME, v svoj program je vnesla točke, ki so za slovensko manjšino bistvene in kar je še najbolj pomembno, na listo je sprejela samostojnega slovenskega kandidata.

To je IVO JEVIKAR, ki daje vsa jamstva, da bo spodobno in učinkovito zastopal slovensko manjšino in njene legitimne interese v deželnem parlamentu. Manjšinsko problematiko - ne samo slovensko - pozna kot malokdo, sodeloval je pri sestavljanju osnutka manjšinskega zakona in pridobil tudi dragocene izkušnje v prejšnji zakonodajni dobi. Zmeren in zanesljiv je, toda obenem se tudi zaveda položaja naše skupnosti, s katero živi v tesni zvezi in deli njene skrbi in težave.

Ivo Jevnikar zato v celoti zasluži zaupanje vsega slovenskega manjšinskega telesa. Da bo njemu namenjen glas zares izzvenel slovensko in da bo resnično učinkovit, bodo morali slovenski volilci ne samo prečrtati simbol štirih koalicijskih strank s slovenskim znakom, pač pa tudi nujno izraziti preferenco naravnost in zapisati njegovo ime. Edino s takim preprostim, a zavestnim in poimen-skim glasom, bo slovenski volilec volil zares slovensko in za slovenskega kandidata. Edino in samo s preferenco se slovenski glas ne bo izgubil in se zamešal z ostalimi.

Zgodi se, kar se mora

Magdalena Cundrič

Novela je prejela drugo nagrado na literarnem natečaju Mladike

“Ana! Ana, pridi dol!”

Ana je odprla oči in se zbegano zastrmela v strop. Je sanjala ali pa jo je res klicala gospa Turnerjeva?

“Aaaa!”

Glas, ki je prihajal od spodaj, je bil razburjen in jezen. Ana si je hitro oblekla haljo, si nataknila copate in oddirjala po stopnicah. Le kaj, za vraga, spet hoče, je razmišljala in se v pritličju skoraj zaletela vanjo. Čakala jo je prekrizanih rok in s stisnjenimi ustnicami. Nič ni rekla, samo pokazala je proti kuhinji in Ana ji je začudeno sledila.

Gospa Turnerjeva je usmerila svoj krivi koščeni kazalec proti trem kozarcem na pomivalni mizi in osorno rekla: “Veš, kaj je tvoja dolžnost vsak večer?”

“Pa ne, da me je klicala za to!” je Ani besno kriknilo skozi možgane. “Zaradi treh kozarcev, ki jih ne ona ne katera od njenih odraslih princes, kje šele sam gospod Turner niso mogli zložiti v pomivalni stroj, ker bi jim padla krona z glave! In to po večerji, ki sploh ni bila njeno opravilo! Njen dan naj bi se začel z zajtrkom in končal ob treh! Ob treh!”

Toda z gospo Turnerjevo se ni imelo smisla prepirati. Nikoli ni priznala niti trohice zmote. Ana se je kaj kmalu naučila, da se je otrese najhitreje, če krivdo enostavno prizna. Zato se je prisilila v opravičujoč nasme: “Nisem jih pomila, vem. Preveč sem bila utrujena. Ves večer sem sedela na predavanjih, potem smo šli pa še v disko, in ko sem se okrog dveh vrnila, sem mislila, da bom danes zjutraj...”

“Dekle, se sploh zavedaš, da nisi tu zato, da misliš, ampak da delaš?” jo je jezno prekinila gospa. “Za to so te poslali in za to te plačujem! Zjutraj želim imeti kuhinjo počiščeno in pospravljeno za zajtrk! Ostalo me ne zanima!”

“Gospa, ampak trije kozarci res niso taka stvar, to...”

“V moji hiši služkinje odgovarjajo samo z ‘Da, gospa,’ in ‘Ne, gospa!’ Če hočem slišati od njih še kaj drugega, jim to nedvoumno povem!” je zasikala in odvihrala ven.

“Shit!” je Ana pridušeno zaklela za njo.

Pobita se je vrnila v sobo. Najraje bi zmetala svoje stvari v kovček in brez besede odšla. Ta ženska je ravnala z njo, kot da jo je kupila na trgu s sužnji! Kako drugače je bilo, kot so ji obljubljali v agenciji! Kako

drugače, kot ji je gospa v svojem pismu, v katerem je predstavila družino in jo povabila, med drugim prijazno napisala: ‘Prepričana sem, da vam bo pri nas všeč in se boste počutili kot doma’.

“Kot doma!” se je trpko nasmehnila. “Doma sem mislila, da mi je hudo, ampak, tole, kar doživljam tukaj... ah, saj nima smisla.” Morala se je obleči in nemudoma pripraviti zajtrk. Gorje, če ne bo vse nared, ko bo gospoda sedla za mizo.

Žal ji je bilo, da je poslušala mamo in prišla sem. Morala bi se ji upreti. Morala bi na potep, na brezciljni potep po svetu, kar si je že od nekdaj želela. Hodila bi po velemestih in razsežnostih med njimi. V džunglo bi šla. V zeleno, s sončnimi žarki prepredeno kletko iz drevja, vzpenjalk in grmovja z eksotičnimi oblikami življenja, o katerih je vedela samo to, da v svoji lepoti skrivajo nevarnost, ki komaj čaka na svoj zlobni trenutek. A bi se vseeno plazila skoznjo. Nato bi se odpravila v puščavo. Čeprav bi jo puščavski veter s sipkim peskom bičal po obrazu in jo tiščal nazaj, kot bi bil ljubosumen na njen korak v svojem peščenem zakladu, se mu ne bil vdala. Tako dolgo bi gazila po gladkih peščenih planjavah, dokler se ne bi nasitila samote, po kateri je, ne da bi vedela čemu, neustavljivo hrepene-la. In morda bi bila potem ozdravljena in bi se z veselim vriščem vrgla v naročje pisanih ulic velemest. Pustila bi, da bi jo gosta reka vlekla za sabo in jo gnetla, dokler je ne bi začela dušiti in bi se nazadnje pred njo morala zateči v tiho spokojnost gozdov in gora.

“Enostavno bi morala iti, pa če je bilo mami prav ali ne. Bi se že pomirila,” je godrnjala, še enkrat preverila, če je vse na mizi in se nato odpravila v svojo sobo. Legla je, se zastrmela v strop in čakala, da se bodo vhodna vrata zadnjič zaprla in bo končno sama. Navila bo glasbo na ves glas in pozabila na kraj in čas, predvsem pa na Turnerjeve. Nestrpno bo čakala, da jo pokliče Christine in ji bo lahko povedala, kaj se ji je pripetilo. In Christine bo prav tako jezna in prizadeta, kot je bila ona sama in ko bosta odložili slušalki, ji bo laže.

Nikoli prej si ni mislila, da je klepet s prijateljico lahko edini izhod iz stiske, dan brez njega pa moreč in nesmiseln.

Spoznali sta se na collegu. Ko je Ana stala med študenti, ki so se zbirali v avli, se veselo pozdravljali,

se smejali in klepetali, se je počutila kot bi bila iz verige izločeni člen, kateri je bil v prijateljsko sklenjeni množici odveč. Potem pa jo je iznenada ogovorila visoka, vitka blondinka in se predstavila za Christine z Norveške. Spraševala jo je to in ono, skupaj sta odšli v predavalnico, sedla je poleg nje, po predavanju pa jo je povabila, naj gre z njo in njenimi prijatelji v 'pub'. Tako je spoznala plašno, drobceno Japonko Keiko, ki se je vsakemu, ki jo je ogovoril, zahvaljevala s kratkimi in sunkovitimi prikloni glave. Spoznala je Nigerijca Aziza, ki ga je sprva na skrivaj motrila, da bi odkrila, če se v čemerkoli, razen v barvi, razlikuje od belcev, pa se ni, klepetavo Italijanko Roso, pikrega Grka Dioniza in zadržano Poljakinjo Janino. Dobro se je počutila v njihovi družbi, ne le zato, ker so bili vsi, tako kot ona, tujci, ampak zato, ker so bili prijetni in zabavni. Po vsakokratnih predavanjih so še ure in ure kolovratili po osamljenih nočnih ulicah mesta ali divjali v diskih ali posedali po 'pubih'. Prijateljstvo, ki so ga spleтали med sabo in okrog sebe, je postajalo ščit, skozi katerega jih pogosto sovražna tujina ni mogla več raniti.

Kaj je prišlo Christine, da se je nekega dne odločila za dodatno zaposlitev in to na črno, ker je bilo še posebno nevarno, Ani ni bilo jasno. Njen odgovor, da potrebuje denar, ne da bi vedela povedati točno za kaj, je bil smešen! "Mislila sem, da sva prijateljici," ji je Ana očitala, prizadeta še posebno zato, ker bosta ostali brez skupnih prostih dni, katerih sta se obe tako vese-

lili. Kaj vse sta si še želeli ogledati! Sploh pa brez Christine tudi družba ni bila več tisto, kar je bila prej. Manjkal je vezni člen in Ani se je nemalokrat zdelo, da se na silo držijo skupaj in da pogosto tipajo drug mimo drugega. Najbrž so tako čutili tudi ostali, saj so se po predavanjih vse pogosteje zatekali v Christinin lokal, kot so mu pravili. S Christine v bližini je klepet spet pridobil živahnost.

"Najino prijateljstvo bo ostalo," jo je tolažila Christine. "Ko bo tole leto mimo, se bova skupaj odpravili na dvomesečni potep po svetu, se strinjaš?"

"Seveda se," je bila presrečna Ana. "Mamine prepovedi gor ali dol, šli bova!"

Veselila se je potovanja s Christine. Zato, ker sta si bili tako podobni. Niso ju le privlačile iste lepote, ampak sta jih tudi doživljali enako. Nemo, ne kriče. Z dušo, ne z glasom. Kot bi se bali, da bo krik navdušenja lepoto razparal, namesto da bi jo vsrkaval vase in jo toplo razlival po žilah.

Christine je vsako dopoldne, čisto vsako, našla trenutek, da jo je poklicala. Klicala je na skrivaj, da je gospodinja ni videla, ker se je jezila, če je čas, namesto za varstvo otroka, zapravljala za privatni razgovor.

To dopoldne pa telefon ni in ni hotel zazvoniti. Ana je nestrpnost pogledovala proti slušalki, celo glasbo je utišala, a telefon je ostal nem. Najbrž se gospodinja ne premakne iz hiše, se je tolažila, a ji je bilo iz trenutka v trenutek bolj hudo. Pa ravno danes, je jokalo

pod črto

Slučajno ali premišljeno mešanje pojmov?

Na predvečer praznika osvoboditve je v Zgoniku potekal večer partizanskih pesmi, ki ga je priredila Zveza slovenskih kulturnih društev. Ob tej priložnosti je spregovoril predsednik te Zveze Ace Mermolja, ki je, po podčrtanju pomembnosti narodnoosvobodilnega gibanja na Slovenskem, dejal še naslednje: *"Tudi enačenje med komunizmom in nacizmom za Slovence ni prepričljivo. Lahko smo še tako kritični do lastne komunistične preteklosti, ne moremo pa enačiti življenja Slovencev v SFRJ z življenjem primorskih Slovencev pod fašizmom. Takšno enačenje bi bilo zgodovinska napaka. Ne moremo pozabiti, da smo Slovenci živeli tako pod fašizmom kot v socializmu in življenje ni bilo isto! S*

tem nočem izraziti nostalgije, vendar se ne moremo sprenevedati."

Trenutek: ne mešajmo upora proti okupatorju, ki je zrastel iz objektivne nuje, z revolucijo, ki je privedla do prevlade totalitarne ideologije, ki je med drugim v matični domovini privedla do diktature, zaporov, pokolov in postavljanja narodne identitete na stranski tir, v zamejstvu pa do množičnega odpada od narodnega telesa in osipa vpisov na slovenskih šolah. Ne mešajmo partizanskega in osvobodilnega gibanja s stranko, ki je to gibanje obvladala in ga izkoristila za svoje politične cilje. Ne mešajmo množice borcev za svobodo s tistimi, ki so jih le izkoristili, da so prišli na oblast, pa niti z njihovimi dediči, ki so npr. v Trstu uničili največjo slovensko banko v zamejstvu s tem, da so zapravili na stotine milijard, ki so šle v marsikaterem primeru v roke italijanskih de-

sničarjev. To so dejstva, kot je tudi dejstvo, da se ti gospodje še vedno naduto pojavljajo v naši javnosti, ne da bi si jih kdo drznil vprašati, kako je s tistimi milijardami.

Kar se pa tiče primerjanja komunistične in nacistične oziroma fašistične ideologije, seveda, ne moremo ju kar tako enačiti, vendar je vseeno treba podčrtati nekaj: komunizem in fašizem izhajata iz zelo plemenitih idej: prvi iz zahteve po pravici in dostojanstvu za delavski razred, drugi pa iz zahteve po pravici in dostojanstvu naroda (ali nacije, kot danes pravijo nekateri). Vendar sta oba pripeljala do istih žalostnih zaključkov, saj sta svojemu cilju posvetila vsa sredstva, moralna in nemoralna: in tu tiči zajec: obe ideologiji se pri zasledovanju svojih ciljev nista ozirali na dostojanstvo posamezne človeške osebe kot take, ne glede, če je bila ta oseba delavec, kmet,

v njej, ravno danes, ko tako zelo potrebujem razgovor!

Popoldne, ko je pisala spis za college in vmes razmišljala, kaj ji bo Christine zvečer povedala, je gospa, tako kot zjutraj, spet nejevoljno zaklicala: "Ana pridi dol! Anaaaa!"

"Ta ženska se je pa odločila, da mi bo danes sedela za vratom," je togotno razmišljala Ana, ko je hitela po stopnicah. Toda na pol poti se je zaprepadeno ustavila. Pri vhodnih vratih je stal Aziz.

"Aziz!" je kriknila in stekla k njemu. "Kaj pa ti tukaj? Stopi no naprej."

Aziz je s pogledom ošinil gospo Turnerjevo, ki je stala v veži kot kip in v naglici zamrmral: "Bom kar tu, Ana. Samo povedat sem ti prišel, da je Christine v bolnici." Nervozno je mlel z rokama pred sabo in kot bi mu bilo nerodno, umikal pogled.

"Christine! Kako, za božjo voljo... Kaj se ji je zgodilo? Zakaj..."

"Če greš z nami, pohiti," jo je prekinil Aziz. "Počakal te bom zunaj." In že ga ni bilo več.

"Ana," je začela gospa razburjeno, "moram se pogovoriti s tabo..."

"Oprostite, ne morem sedaj," je vsa zbegana odvrnila Ana in stekla v sobo. Srce ji je divje razbijalo in roke so se ji tresle, ko se je oblačila. Ali je bila nesreča, se je spraševala. Kaj bi se ji lahko zgodilo?

Na poti v bolnico je izvedela. Christine je bila v komi zaradi mamil.

"Mamil!" je zakričala Ana. "Mamil! Ste znoreli? Vsak dan smo skupaj, morali bi opaziti. Vsaj eden od nas bi moral, pa ni!"

"Jaz sem vedel." Vse oči so se uprle v Aziza.

"Vedel si! Zakaj nisi povedal? Pomagali bi lahko! Lahko bi kaj naredili." Aziz je zmajal z glavo. "Prosim me je, naj molčim. Kadar ji je bilo hudo, se je zatekla k meni. Zagrozila mi je pa, da je ne bo nikoli več blizu, če jo izdam. Nisem imel druge izbire. Predlagal sem ji, da skupaj poiščeva strokovno pomoč. Prosil sem jo, pa je rekla, da tukaj ne. Doma jo bo poiskala, mi je zatrjevala, če bo potrebno. Toda najprej si mora prislužiti za pot. Ves denar je porabila za mamila. Prisiljena se je bila še dodatno zaposliti."

Ani je bilo, kot bi jo polivali z ledeno vodo. Dovolj je že slišala o zasvojenosti z mamilom, toda to se je dogajalo drugje, na drugem koncu sveta, predaleč, da bi se kdaj na kakršen koli način dotaknilo nje. Moj bog, mislila je, da so zasvojenci pošasti, katere prepoznaš kilometre daleč in se jim varno izogneš. Christine pa ni bila pošast. Bila je najbolj toplo in razumevajoče človeško bitje, kar jih je dotlej srečala. Bila je nežno, krhko dekle, z žalostnim pogledom, a pripravljena storiti vse, da razvedri druge. Kako se je to lahko zgodilo njej? Zakaj? Kako je lahko skrila?

"Kaj pa starši, za božjo voljo!" je kriknila Ana. "Ali tudi oni niso ničesar opazili? Kako so jo lahko poslali sem..."

"Starši so se je odpovedali," je povedal Aziz. "Dokler ne bo 'čista', nočejo slišati o njej."

Keiko si je prestrašeno pokrila usta s svojo malo dlanjo, Dioniz in Ana pa sta v en glas zaklela: "Shit!"

Christine je bila zunaj življenjske nevarnosti, vendar še preslabotna, da bi jo smeli obiskati. Nekaj časa so neodločno postopali pred bolnico, ne vedoč, kaj naj

pod črto

dobrostoječ ali karkoli drugega, in niti na njeno življenje. Nič hudega, če umre eden, tisoč ali milijon ljudi, važno je, da se doseže cilj. To je privedlo do enakih žalostnih in tragičnih posledic, ki so pred očmi vseh, in ni treba brati *Črne knjige komunizma*, ki ji danes vsi delajo reklamo. A kaže, da tega nekateri še vedno ne razumejo in da mešajo pojme: pri tem pa ni jasno, če nehote ali hote.

O razlikah med Slovenci v Italiji

Ob priložnosti pomembne prirreditve ob 50-letnici spomenika padlim na Padričah na Tržaškem smo ponovno slišali tezo, da so

razlike, ki so danes prisotne med Slovenci v Italiji, nastale že med vojno in ne po njej. Izrekel jo je visok slovenski predstavnik stranke Levih demokratov in kandidat na deželni volitvi Miloš Budin v polemiki s kandidatom Slovenske skupnosti Ivom Jevnikarjem, ki pa je zatrdil, da so se Slovenci na Primorskem enotno uprli fašizmu in da so ideološka razlikovanja prišla do izraza šele po vojni.

Ne vemo, če bo ta številka Mladike izšla pred ali po volitvah v deželni svet, vendar bi bilo dobro, da bi si v zamejstvu razjasnili pojme o primorskem uporu proti fašizmu (in pozneje proti nacizmu). Vedno je bilo rečeno, da na Primorskem kolaboracije z okupatorjem ni bilo, da so se Primorci skoraj plebisci-

tarno opredelili za OF. To je v veliki meri res, kar potrjujejo tudi novejšje zgodovinske raziskave (omenimo naj samo študijo dr. Egona Pelikana o primorski krščansko-socialni sredini). Tudi tisti Slovenci, ki so se po vojni na Tržaškem in Goriškem opredelili za samostojno politično nastopanje, so se bili na tak ali drugačen način udeležili narodnoosvobodilnega boja. Zato lahko trdimo, da se domala vse politične komponente Slovencev v Italiji sklicujejo na preteklost narodnoosvobodilnega boja.

Zato se ob takih izjavah, kot je bila Budinova na shodu na Padričah 9. maja letos, lahko iskreno sprašujemo, kakšen smisel ima govoriti o razlikah med zamejskimi Slovenci, ki da so prišle do izraza

storijo, potem pa so se odločili, da ta večer ne gredo nikamor. Niti na college ne. Potrti so se razšli.

Komaj je Ana stopila skozi vhodna vrata, že jo je gospa poklicala k sebi. Tokrat njen osoren in ukazovalen glas ni dopuščal izmikanja in ugovarjanja. Sicer pa Ana niti ni imela tega namena. Prav vseeno ji je bilo, kaj bo slišala. Bolj pretresena, kot je že bila, tako ne more biti, si je mislila.

Pa se je motila. To, kar ji je rekla, je ni le pretreslo, ampak zgrozilo!

“Kar si danes naredila, je nezaslišano!” je takoj, ko jo je zagledala, začela gospa. “Črnci do naše hiše niso nikoli imeli dostopa in ga tudi ne bodo! Kako si sploh drzneš dati naslov?! Kako si ga drzneš povabiti naprej?! Sploh veš, koliko je tu naokoli umorov, posilstev, ropov? To so vse oni!” S tresočim prstom je kazala proti vratom, kot da je tam še vedno Aziz. “Najprej si vse ogledajo, potem vlomijo. Kaj ti je padlo na pamet, za božjo voljo! Si znorela ali kaj!?” Kričala je. Kričala, kot da je bila pravkar žrtev posilstva in ji sedaj grozi še umor.

Ana se je prijela za glavo. “Gospa,” je rekla, kot da ne verjame svojim ušesom, “gospa, ta črnci je moj sošolec! Poznam ga, ni bolj nenevarnega človeka od njega! Nikomur še nikoli ni storil nič žalega, dober je, težko bi našli boljšega...”

“Dovolj!” se je zadrila gospa. “Če si se ti spentljala z njim, je to tvoja stvar!” je dodala z gnusom, kot da bo vsak hip bruhala. “Prepričana pa sem, da tvoji mami ne bi bilo niti malo všeč. Ampak to me ne briga! Prepovedujem ti pa, da bi se še kdaj približal naši ograji! Samo približal! In če se pri nas, če se komur-

koli od nas kaj hudega zgodi, se boš zagovarjala ti! Zapomni si to!”

“In ko sva že pri razgovoru, razčistiva enkrat za vselej, kaj od svoje pomočnice pričakujem,” je brez predaha nadaljevala. “Pričakujem, da boš kakšno stvar opravila, ne da bi te za to posebej prosila! Postreči zajtrk pomeni počakati v kuhinji, da vsi pojedjo, ne pa, da zmečeš na mizo pribor in nekaj hrane in oddrviš nazaj spat. Saj nisi na počitnicah, draga moja! Ne plačujem te zato, da si sama dolivam sok in kavo in režem kruh! Na splošno pričakujem več pozornosti do sebe kot gospodarice. Lahko bi mi pridržala plašč, na primer, lahko bi mi ga pomagala sleči, ko se utrujena vrnem z dela. Prejšnje pomočnice so me znale razveseliti s kopico drobnih pozornosti, ki tebi še na misel ne pridejo! In telefon, draga moja, kadarkoli dopoldne telefoniram, je zaseden. Telefon ni namenjen tvojemu privatnemu klepetu in nasploh...” odkašljala se je, kot bi ji bilo nerodno, “zdi se mi, da nismo prava družina zate.”

Ana je vstala. “Hočete reči, naj se poberem?”

Vstala je tudi gospa Turnerjeva. “Mogoče bi bila pri kakšni drugi družini srečnejša.”

“Mogoče pa res,” ji je Ana odrezavo zabrusila in se zaprla v svojo sobo.

Najprej se je odločila, da bo odšla kar domov. Služenja tujim ljudem in poniževanja pred njimi je imela za vse življenje dovolj! Po temeljitem premisleku pa si je vseeno premislila. Doma bi ji bilo dolgčas, saj so vsi njeni prijatelji odšli na študije, razen tega pa je bila tu še Christine, ki bo, ko pride iz bolnice, potrebovala pomoč.

pod črto

že med vojno. Jasno je, da je kandidat Levih demokratov to izrekel iz čistih predvolilnih razlogov, in sicer je hotel prikazati tekmece - v tem primeru Slovensko skupnost - kot dediče tistih, ki so med vojno sodelovali z okupatorjem. Ob vsem tem pa se sprašujemo: ali ne bi raje polemizirali ob konkretnih volilnih programih strank in kandidatov, kot da bi jih skušali očrniti z navajanjem neresnične preteklosti?

Po 50 letih ponovitev kominforma

Po zidovih ob glavni cesti, ki pelje skozi dolinsko občino v tržaški okolici, je človek lahko bral ve-

like napise rdeče barve, ki so vzklikali Titu, Jugoslaviji ipd. Morda so koga taki napisi razburili, vendar je bilo to verjetno le spontano, čeprav nekoliko nerodno, izražanje narodne zavesti v naših krajih, če pomislimo, da so neznanci na pročelje poštnih stavbe v Dolini napisali besedo “Pošta” v slovenščini (samo italijanski napis na stavbi je povzročil namreč mnogo hude krvi). Zaskrbljujoče pa je dejstvo, da v zamejstvu prihaja ne toliko do čustvenih izlivov za bivšo jugoslovansko državo, ampak tudi ne samo do kritičnega, temveč celo do sovražnega razpoloženja do matične države in do lastnega naroda, ki smo ga v naših krajih že okusili v času resolucije informbiroja leta 1948, ki je privedla do še tra-

gičnejše delitve že itak sprtih Slovencev in do skoraj bi rekli množičnega odpada od slovenstva, ki je čez noč postalo “reakcionarno”, “titofašistično” itd.

Bojimo se, da se danes ta zgodba, sicer v manjši meri, ponavlja in da jo določeni krogi celo podpihujejo z raznimi teorijami in zadržanji v javnosti ipd. Saj ne gre samo za izpostavljanje bivše jugoslovanske (ne slovenske) zastave z zvezdo, na katero je pri nas še marsikdo (tudi če ni komunist) navezan: kako si namreč lahko razlagamo to, da npr. za pesem *Vstajenje Primorske* vsi vstanejo, ko pa se zaigra ali zapoje slovensko himno, Premrlovo *Zdravljico*, mirne duše ostanejo sede (in se pri tem nihče ne razburja)?

Odpravila se je v agencijo in zaprosila za zamenjavo. Želim v družino, je rekla, in prav vseeno ji je bilo, kaj so si mislili, katera nima rasnih predsodkov in ki tudi drugače živi v dvajsetem in ne v devetnajstem stoletju.

Williamsova sta bila že na pogled drugačna od Turnerjevih. Posebno ženski sta bili kot noč in dan. Gospa Turnerjeva je bila visoka, suha, resnih, strogih potez, gospa Williamsova drobčna, z živahnimi nasmejanimi očmi in milim izrazom na obrazu. Še bolj kot izgled pa jo je presenetil njun sprejem. Pokazala sta takšno veselje, kot bi bila prijateljica, katere že dolgo ni sta videla. Vztrajala sta, da ju kliče po imenih in potem jima je morala pripovedovati o sebi, o svojih, o kraju, kjer živi, o vsem.

Ana je bila sprva zadržana. Bala se je, da za prijaznostjo vseeno tičita gospa Turnerjeva in neopazni gospod Turner, ki ni upal ugovarjati svoji ženi in je zato tudi nikoli ni zaščitil ali podprl. In ko jo je kasneje Claire poklicala k sebi, jo je prešinilo, sedaj se bo začelo, sedaj me bo pahnila na mesto, katero mi pripada.

“Glede na to,” je rekla Claire, ko sta se udobno nastelili na kavču, “da bomo živeli skupaj kar nekaj mesecev, mogoče se boš celo odločila za več, ti moram opisati svojo družino, ki ni povsem običajna, kot boš videla. Upam, da te to ne bo odvrnilo od nas.”

Potisnila ji je skodelico s čajem v roke in srknila iz svoje. “Tvoja naloga bo skrbeti za dveletnega brazilskega dečka Davida, ki ga je moj nepalski prijatelj Vincent, s katerim nisem poročena, posvojil nekaj tednov predno sva se spoznala. Svojo ženo in sina je izgubil v prometni nesreči, Davida pa je na svojem potovanju po Braziliji našel na klopi v nekem parku. Dojenček se mu je zasmilil, staršev niso mogli najti, pa ga je posvojil. Ne on ne jaz si ne moreva več predstavljati življenja brez tega otroka.”

Za trenutek je utihnila, potem pa nadaljevala: “Iz prejšnjega zakona imam dve hčeri, starejša živi pri očetu in je tako pod njegovim vplivom, da niti na obisk noče priti, mlajša, sedemnajstletna pa je pri meni, na žalost pa je narkomanka. Zdravi se in je redko doma.” Ano je streslo. Spet mamila! Kaj se je vendar dogajalo okrog nje? Najprej Christine, sedaj Clairina hčerka.

Ko je Claire omenila hčerko, so se ji ustnice zatresle, vstala je, se sprehodila po sobi in Ana ni vedela, kaj bi. Karkoli bi rekla, bi bilo plehko in brez pomena. Odločila se je pa, da jo bo, ko se bosta bolje spoznali, poprosila za nasvet v zvezi s Christine. Če kdo, bo ona vedela, kam naj se obrneta po pomoč.

Claire se je zbrala in spet sedla. “Sicer pa imam lokalček v mestu.” Obraz se ji je spet razvedril. “Svojo malo drogerijo imam zelo rada. Zgodi se, da delam po cele dneve, kar Vincentu ni všeč in zato se veliko pripravava. Včasih boš ponoči slišala vpitje in ropotanje,” je rekla z opravičujočim nasmeškom, “pa naj te to ne prestraši. Naslednji dan se vedno pobotava.”

Ani je bila odkritosrčna Claire všeč. Pa tudi Vincent, ki pa ga je le redko videvala. Nasploh je začela občudovati par, ki se je v svoji tragediji, kaj pa je bilo njihovo življenje drugega kot tragedija, uspel videti bolj komičen kot tragičen in se je večkrat smejal kot jokal.

Claire je takoj pristala na to, da bi pomagala Christine, toda Christine je trdila, da je prenehala z mamili. “Če bo treba,” se je zahvalila, “bom povedala. Ampak mislim, da ne bo.”

Nihče ji ni verjel, a je niso mogli prepričati. Vrnila se je na delo in se popolnoma zaprla vase. Prijatelji so se nemo spogledovali in bilo jih je strah.

Ana nikoli ne bo pozabila tistega dne, ko je nestrpno zvonilo pri vratih in jih je z Davidom v naročju tekla odpret. Christine se ji je skoraj zgrudila k nogam.

“Nekdo je prijavil moje delo na črno,” je zastokala. “Prišla je policija, v osemindesetih urah moram zapustiti državo.”

Dva dni je ostala pri Ani, medtem pa je Ana s prijatelji in ob Clairini pomoči zbrala denar za vozovnico na Norveško. Ko je odhajala, jim je obljubila, da si bo poiskala pomoč.

“Obiskala te bom!” ji je obljubila Ana ob slovesu. “In ko boš pripravljena, bova odšli na najino potovanje. To si dolgujeva.”

“Ja, to si dolgujeva,” je dahnila Christine in obe sta zaihteli.

Teden za tem je bila mrtva. Kako, zakaj, niso izvedeli nikoli. Starši niso hoteli govoriti. Jih je bilo sram? Nje ali sebe?

* * *

Ana si je z utrujeno kretljivo šla skozi lase. Še sedaj je bolelo. Še po tolikih letih se je zdelo, kot bi se zgodilo včeraj. Globoko je zavzdihnila in rekla: “Če že moraš od doma, Nataša, če misliš, da res moraš, potem raje vidim, da greš na potep po Evropi, kot k družini za varuško.”

Nataša, ki tega dovoljenja sploh ni več pričakovala, je od veselja na ves glas zavriskala in takoj poklicala Matejo. “Lahko grem!” je vpila v slušalko, na pol v smehu, na pol v joku. “Mami mi je dovolila. Lahko bova šli!”

Nekaj mesecev za tem je odpeljala dve drobceni dekliški postavi, ki sta se šibili in izgubljali pod ogromnima, težkima nahrbtnikoma, na železniško postajo. Seveda jo je bilo strah. Seveda bi ji nevarno potepanje najraje preprečila, ampak vedela je, da hrepenenje, ki se je začelo v njej in stopnjevalo v hčerki, s tem ne bi zatrla. Bilo je premočno in zahtevalo je svojo izpolnitev. Zato je morala dovoliti, da se zgodi, kar se mora zgoditi.

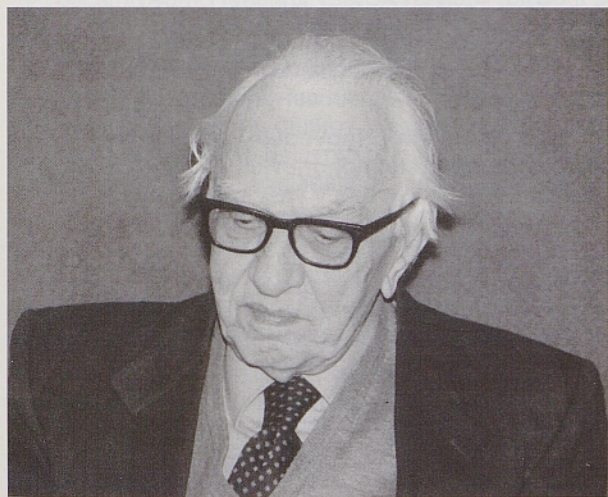
Mahala je, dokler se ni vlak toliko oddaljil, da ni več razločila deklet. Potem se je s težkim srcem odpravila domov odšteti dneve do hčerkinе vrnitve.

Intervju s Profesorjem Martinom Jevnikarjem objavljamo ob njegovi 85-letnici, ki jo je praznoval 1. maja letos. Pogovor je izšel v zborniku Dom in svet 1997.

Pogovor z Martinom Jevnikarjem

V preteklih zbornikih Dom in svet smo natisnili več pogovorov s kulturnimi delavci in ustvarjalci, ki so sodelovali že z nekdanjo revijo Dom in svet. Osvetljevali so nam takratne razmere, jih ocenjevali, omenjali svoje delo in življenjsko pot, obenem pa razmišljali o vprašanih splošnega kulturnega pomena.

Mednje uvrščamo zdaj tudi literarnega zgodovinarja in kritika ter urednika dr. Martina Jevnikarja, upokojenega profesorja na slovenskih šolah v Trstu, pozneje na univerzah v Padovi in Vidmu. Naš sogovornik se je rodil leta 1913 na Spodnjem Brezovem pri Višnji gori, študiral v Škofovih zavodih v Šentvidu, diplomiral na ljubljanski univerzi in postal gimnazijski profesor. Od leta 1945 živi v Trstu, kjer si je s tržaško Slovenko ustvaril družino in se zelo dejavno vključil v tamkajšnje kulturno snovanje. Razgovor z njim je pripravil njegov sin, časnikar Ivo Jevnikar, ki je član naše konzorcija.

Prof. Martin Jevnikar v DSI 23. marca letos.

V Domu in svetu najdemo sicer le tvoja krajša eseja v letniku 1944 o izvirnosti Slomškovega Blažeta in Nežice ter o Erjavčevih Huzarjih na Polici. Nakazala pa sta tvojo kritičko, literarnozgodovinsko, in ne leposlovno, naravnost, kot tudi zavezanost svetu slovenskih revij, ki si mu zvest še danes z rednim in obsežnim sodelovanjem pri tržaški Mladiki.

Res je, moje prve tiskane stvari v Domu in svetu leta 1944 so literarnozgodovinske smeri, vendar pa sem začel z leposlovjem. V Škofovih zavodih sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano smo imeli dve reviji. Za nižjo gimnazijo Zarjo, za višjo Domače vaje. V obe reviji sem pisal črtice. Ne vem več, kaj vse sem napisal, še vedno pa imam rokopis daljše povesti, ki sem jo napisal v višji gimnaziji v tistih letih. Nič posebnega, zgodba mlade matere, ki ji je vojska vzela moža, sama pa se prebija

s tremi otroki skozi težave in skušnjave. Delo je naslonjeno na resnično življenje.

Profesor Anton Breznik, ki me je učil v višji gimnaziji slovenščino, me je usmerjal v literarno zgodovino in v slovnična vprašanja. Učil me je štiri leta in mi dal podlago, da sem mogel v Trstu sodelovati pri pisanju slovnice, čitank in literarne zgodovine. Bil je izreden jezikoslovec, in ko smo v razredu brali leposlovne sestavke, je nena doma vzkliknil: "Stran?" in si zapisal besedo in stran knjige, kjer jo je našel. Pozneje je take besede obdelal v vrsti jezikovnih razprav.

Blaže in Nežica sta bila na začetku slovenskega pripovedništva. Začetki pa so me vedno najbolj zanimali, ker so bili težki in negotovi. Pozneje sem na primer dve leti raziskoval za profesorja Franceta Kidriča pisatelja Krištofa Schmidta in njegov vpliv na začetke slovenskega pripovedništva.

Frana Erjavca sem začel raziskovati, ker je bil njegov oče iz Kriške vasi pri Višnji gori, ne daleč od moje rojstne vasi. Njegovi Huzarji na Polici se godijo v vasi Polica, ki je sosedna naše vasi. Neštetokrat sem bil tam in opazoval cerkev in pokopališče, ki ju je Erjavca tako plastično opisal.

Pozneje sem jima pridružil še Jurčiča, ki je bil prav tako naš sosed, saj je hodil v Višnjo goro v osnovno šolo.

V Ljubljani si nekaj napisal tudi za revijo Slovenski jezik, o slovenski mladinski igri pa si objavil daljši pregled v letnikih 1943 in 1944 Prosvetnega odra. Prava kulturna revija pa je le bil Dom in svet.

Sodeloval sem v Domu in svetu, ki ga je urejal Tine Debeljak, s katerim sva se poznala. Tudi ko je odšel v Argentino, sva sodelovala.

V predvojno Mladiko pa sem tedaj napisal samo eno kritiko, ker me je nagovoril prijatelj in sostanovalec Janko Moder.

V Ljubljani sem imel Dom in svet in Mladiko, obe sta bili katoliški reviji in takrat smo svetovni nazor še spoštovali in upoštevali. Zato sem tudi skromno sodeloval v obeh, ker je bil čas zelo omejen: predavanja na univerzi, poučevanje dijakov za stanovanje in hrano ter kak dinar za vsakdanje potrebe. Poleg tega sem se dal ujeti profesorju Francetu Kidriču, ki je potreboval razpravo o nemškem mladinskem pisatelju Krištofu Schmidu in njegovem vplivu na slovensko pripovedništvo. Tako sem sprejel Schmidu za seminarsko nalogo, prebral vsa njegova dela in njihove prevode v slovenščino, napisal o njem razpravo in ocenil izvornike in prevode. Vzelo mi je ogromno časa in tudi naloga je bila dolga, da sem jo bral v seminarju tri dni po dve uri. Kidrič je bil zadovoljen, zadovoljen pa sem bil tudi jaz, ker sem s Schmidom prišel do začetkov slovenskega pripovedništva, kar sem uporabil tudi za doktorat v Rimu (Influssi di Cristoforo Schmid sulla narrativa slovena, akad. leto 1959-60).

V Trstu sem kasneje pisal za Mlado setev, Stvarnost in svobodo, Literarne vaje, šolska Izvestja, ki sem jih dolgo urejal, Koledar Goriške Mohorjeve družbe, Primorski slovenski biografski leksikon, Trinkov koledar, od ustanovitve leta 1957 do danes za Mladiko. Kar zadeva zdovski tisk, bi omenil Vrednote in Meddobje (vsako leto sem ocenil vse slovenske leposlovne knjige od 1956 do 1966).

Koliko si se družil z zadnjo generacijo dominsvetovcev?

Druženje z zadnjo generacijo dominsvetovcev je bilo priložnostno, če smo se srečali; na posebne sestanke nismo hodili. Z Beličičem, Peterlinom, Dularjem, Vipotnikom, Šego, Medvedovo in drugimi slavisti smo se srečevali že na univerzi, kjer so bili razgovori vedno prijazni, odkriti. Z Modrom sva ostala prijatelja do danes. S Tinetom Debeljakom nisem imel posebnih stikov, bil je tudi deset let starejši od mene. V Argentino pa sem mu dopisoval in mi je pošiljal podatke o tamkajšnjih kulturnih delavcih, ker so imeli kartoteke. Zame je bil vedno nekoliko više od mene.

Na domačih knjižnih policah so me vedno pritegovali debeli vezani zadnji letniki Doma in sveta, a tudi Dejanja, torej revije, ki se je rodila po znanem sporu, ki je ogrozil obstoj Doma in sveta, in v nasprotju z njegovim lastništvom. Je bila "ločitev duhov" med mladimi izobraženci pred vojno zelo huda?

Dejanje sem naročil takoj, ko je začelo izhajati. Bilo mi je simpatično, ker je bilo novo, primerno bojevito in je imelo nekaj znanih starejših sodelavcev, tudi Šolarja. Ločitve duhov pred vojno nisem hudo občutil.

Že iz nekoliko kasnejšega časa se spomnim, da sem bil nekoč na sestanku pri Kocbeku, in neizbrisno so se mi vtisnile v spomin besede, ko je bil govor o sodelovanju v OF. Rekel je: "Če ne gremo zraven, po vojni ne bomo mogli o ničemer odločati. Moramo iti zraven!"

Kaj pa liberalni krog z Ljubljanskim zvonom? Tudi danes prebiraš vrsto revij, na policah pa so dolge vrste vezanih ali pa le skupaj zvezanih letnikov Novih obzorij, Sodobnosti, Knjige, Slavistične revije, Jezika

in slovstva, Dialogov, Problemov, Prostora in časa, Nove revije, da ne omenjam zamejskih in zdovskih.

Ljubljanski zvon in liberalne revije sem prebiral, kar je bilo vrednega, nisem jih pa precenjeval. Imele so svoj čas pomembnost in važnost, potem so jih prehiteli druge revije. Včasih sem naročal vrsto revij, da sem jih bral, o njih poročal in jih tudi podpiral. Danes berem skoraj vse slovenske revije, kolikor mi dopušča čas, naročam pa samo zamejske in zdovske, ker dobim druge v knjižnici.

Kakšno vlogo pa imajo revije med Slovenci v Italiji?

Med Slovenci v Italiji je bilo v preteklosti v revijalnem življenju zelo živahno, saj so revije in zborniki nastajali in ugašali. Najprej so bili Razgledi, potem Stvarnost, Sidro, Tokovi in druge publikacije, Most in Zaliv, dijaške Literarne vaje, katoliška Mladika, Koledar Goriške Mohorjeve družbe, Jadranski koledar, Trinkov koledar, Pastirček, Galeb... Vse te revije - nekatere še izhajajo - so bile žive, zanimive, ohranjale so slovensko narodno zavest, širile pa so tudi slovensko leposlovje v zamejstvu, saj so v njih sodelovali najboljši zamejski pisatelji in pesniki, med drugimi Boris Pahor, Alojz Rebula, Milan Lipovec, Vinko Beličič, Stanko Janežič, Rafko Dolhar, Bruna Pertot, Miroslav Košuta, Marko Kravos, Aleksij Pregarc, Zora Tavčar, Dušan Jelinčič, Igor Škamperle in vrsta drugih, ki so pisali v reviji in izdajajo samostojne knjige. Vse to je pripomoglo, da je danes slovenska zavest in samozavest živa in ustvarjalna.

Veliko starejših pripoveduje, kako so se pri njih ob večerih prebirale mohorjevke. Je bilo tudi pri vas tako? Koliko tiska je bilo v vaši kmečki hiši?

Moj oče je bil v fantovskih letih v Združenih državah Amerike. Delal je v rudnikih, ob prostem času pa je bral knjige in časopise in si širil obzorje. Ko se je moral zaradi bratove smrti vrniti in prevzeti dom, je ohranil ljubezen do knjig. Pozimi je vsak večer prebiral mohorjevke, zlasti povesti. Sedli smo na peč, približali petrolejko, oče je sedel na zapeček in začel na glas brati. Imel je prijeten glas, znal je brati tekoče, s primernimi poudarki in presledki. Poslušali smo ga kot začaranani. In to je trajalo vse zimске večere.

Spominjam se, da smo bili vsi otroci in tudi oče razočarani, ko je prebral prvi del Carskega sla Julesa Verne, in ni bilo znano, ali se bo rešil in prinesel cesarjevo sporočilo. Ko je naslednje leto prinesla mama mohorske knjige iz župnišča domov, je oče pograbil Carskega sla, ga prelistal in rekel: "Prišel je!" Vsi smo se oddahnili. Knjige so nam bile kos življenja, spoštljivo smo jih prijemali v roke in pazili, da jih nismo umazali ali raztrgali - kar se ni nikoli zgodilo.

Kupili smo tudi kako knjigo, ki je bila posebno važna, drugače pa smo imeli Domoljuba in nekaj časa Slovenca. Tudi jaz sem prinesel domov kako knjigo.

Toda komaj se je začelo življenje urejati, je prišla vojska in italijanska zasedba. Brat je dobil službo v Ljubljani na železnici, jaz na gimnaziji v Ljubljani.

Med osmimi otroki si bil najstarejši. Kako je prišlo do tega, da so te poslali v Škofove zavode? Kako si se znašel?

Prof. Martin Jevnikar in Stanko Janežič na lanski podelitvi nagrade Vstajenje v Peterlinovi dvorani.

Zakaj so me poslali v Škofove zavode, ne vem, hoteli so enega izštudirati, da bi mu bilo boljše v življenju. In ker je šlo tistega leta več fantov v ljubljanske šole, so poslali še mene v Škofove zavode. Ni bilo lahko, ker smo imeli pol posestva ("pol grunta"), drugih dohodkov pa ni bilo nikjer. Oče je z župnikovo pomočjo vložil prošnjo, da smo plačevali manj kot polovico (a še to je bilo veliko).

V zavodu sem bil zadovoljen - ne red ne disciplina me nista motila, posebnih želja nisem imel, domov sem hodil samo za počitnice in velike praznike, včasih me je obiskala mama in mi prinesla kako pitico.

Bili smo samo fantje iz vse Slovenije. Profesorji so bili vsi duhovniki, vsi veliki strokovnjaki. Za šolo in z njo so živeli in se zanimali za nas dijake.

Šola je bila zelo dobra, a stroga. Večkrat si pripovedoval o velikem osipu dijakov. Čeprav ste bili v zavodu, pa ste imeli veliko dejavnosti, ki jim danes pravimo "izvenšolske": glasba, gledališče, publicistika, šport...

Šola je bila zelo dobra, to je bilo splošno mnenje, o tem so govorili in pisali. Pred vojsko je hodil za predsednika k maturam in za nadzornika na višjih šolah beograjski vseučiliški profesor dr. Radojčić. Obiskoval je tudi Škofijsko gimnazijo. Nekega dne je kričal v neki ljubljanski gimnaziji: "Idite v Šantvid, onde je odlično!"

V Škofovih zavodih je bil velik osip dijakov. Takega ni bilo na nobeni gimnaziji. Če nisi izdeloval, so te brez pomišljanja vrgli. Če si se slabo obnašal, neprimerno za katoliški zavod, so te izključili. Če nisi mogel plačevati stanarine, si moral zavod zapustiti. Bilo je dosti razlogov, da se je število učencev manjšalo. V višjih razredih so dijaki tudi sami zapuščali zavod, ker se jim je kaj zamerilo.

Čeprav smo bili v zavodu, smo res imeli veliko "izvenšolske" dejavnosti. Pri glasbi so učili vse instrumente, petje, živahno je delovalo gledališče, ki je imelo veliko dvorano, v zavodu smo imeli Domače vaje, rokopisni list, ki so ga polnili različni nadarjeni dijaki, ni pa bil političen, ampak leposloven. Deloval je orkester in več pevskih zborov.

Pomembni so bili dolgi sprehodi, ki smo jih delali ob sobotnih in nedeljskih popoldnevih. Nšetetokrat smo se povzpeli na Šmarno goro, obhodili pa smo vse bližnje in oddaljene kraje, odkrivali lepote in zanimivosti.

Je imela politika vstop v zavode? Kaj pa organizacije in struje, ki so zunaj tudi ostro ločevale dijake, tudi znotraj katoliških vrst?

Mladcev in stražarjev ni bilo v zavodu, Slovenska dijaška zveza je bila, kongregacije so bile, politiki niso zahajali v zavod, dnevnikov nismo brali.

Škofijska gimnazija je dala slovenskemu narodu veliko duhovnikov, ni pa bila kako malo semenišče. Kako so vam posredovali duhovne vrednote?

Zavod je dal dosti duhovnikov, ni pa nikogar silil v semenišče. Vzgajali so nas prefekti in vodja. Vsako jutro je bila maša, vsak večer v kapeli večerna molitev. Vse je potekalo mirno, obzirno, spoštljivo, nobene prisile.

Kako je bilo v tvojem razredu, ki je delal maturo leta 1934: koliko sošolcev je postalo duhovnikov, kako so se usmerili ostali? Koliko sta jih pobrala vojna in revolucija, koliko vas je šlo v svet?

V mojem razredu je bilo leta 1934 malo maturantov, samo 16, čeprav nas je bilo v prvih treh razredih preko 90. Večina je šla v bogoslovje (9), 3 za profesorje, 4 v razne akademske poklice. Vendar pa je vojska zelo posegla med nas, saj so kar štirje prezgodaj umrli. Največjo čast je dosegel Melhior Golob, ki je kanonik v Ljubljani. Po svetu sva šla smo dva.

Kateri profesorji so ti najbolj ostali v spominu, kateri so ti največ dali?

Izmed profesorjev mi je najbolj ostal v spominu dr. Breznik, ker je bil izreden strokovnjak in zelo človečanski. Z nami študenti se je pogovarjal kot z enakopravnimi. Lahko si ga spraševal za nasvet ali za pomoč pri jezikovnih vprašanjih. Odprt je bil tudi profesor Šolar, le da sem imel manj strokovnih stikov z njim. Vendar pa sem se nanj obračal, ko sem pisal Slovensko slovnico.

V Šentvidu si se srečal z revijo Domače vaje. Danes jo le delno poznamo zaradi uničenja ob zasedbi. Ti si bil nekaj časa njen urednik. Kakšna je bila in kako ste jo ustvarjali?

Domače vaje so izhajale v zavodu ves čas. Prišle so iz Alojzijevišča, kjer so jih ustanovili v šolskem letu 1868-69. V Zavodu sv. Stanislava je izšla prva številka 22.

oktobra 1910. Izhajale so do nemške zasedbe zavoda v drugi svetovni vojni. V 7. razredu sem bil njihov urednik. Izvolil me je literarni krožek Domače vaje. Bile so torej rokopisne, izhajale v enem izvodu in bile na razpolago bralcem. Število strani je bilo različno, izhajale so približno mesečno. Pisali so vsi nadarjeni višješolci, večinoma leposlovje, črtice in pesmi, a tudi razprave. Tine Orel je nekaj let pred menoj priobčil v Domačih vajah dolgo in učeno razpravo o francoskem pisatelju Chateaubriandu. List je bil živ, zanimiv, in kvaliteten, odvisen od sodelavcev. Na koncu leta smo Domače vaje dali vezat v en zvezek in jih dali v knjižnico. Nemci so jih med vojno odpeljali kot drugo.

Sodelavce je nabiral urednik, v reviji so bile tudi risbe, na primer znanega slikarja Kregarja malo pred menoj. Ves list smo vodili uredniki sami, nismo imeli mentorjev, včasih smo se posvetovali s prijatelji, ni pa bilo cenzure profesorjev ali prefektov. Tudi vodja se ni vmešaval v vsebino. Pisal jih je na roko sošolec Melhior Golob, danes kanonik v Ljubljani, ker je imel lepo in jasno pisavo. Nikoli pa nisva mogla dobiti pri vodji Štularju dovoljenja, da bi smel Golob pisati Domače vaje zvečer, ko so šli drugi spat. Prej pa ni bilo časa. Tako se je bilo treba vedno skrivati. Pa je kljub temu šlo...

V gimnazijskih letih si prebral vse dotodanje slovensko leposlovje. Lotil si se tudi tega, kar so v letih 1953-58 v Trstu prinesle tvoje štiri knjige z naslovom Vsebine slovenskih leposlovnih del.

V gimnazijskih letih sem prebral vse slovenske leposlovne knjige in si zapisal njihovo vsebino in pomen. Ob odhodu iz Ljubljane sem vse to pustil na stanovanju in je neznan kam izginilo. V Trstu sem vse začel znova, imel pa sem namen, da vse to izdam v tisku. In tako so v letih 1953-58 izšle v samozaložbi štiri knjige pod naslovom Vsebine slovenskih leposlovnih del (ponatisi so izšli: I. zvezek 1959, II. zvezek 1959). Ob izhajanju Vsebin so se pojavljale kritike, češ da dajem dijakom potuho, da ne berejo knjig. Ni šlo za potuho, ampak za pomoč. Dijaki ne morejo prebrati vseh del, tudi pomembnejših ne, zato se morajo učiti iz knjig. V vsebinah pa sem jim približal vsebino, ideje, problematiko, način pisanja. Tako so si laže ustvarili predstavo o posameznih pisateljih. Za menoj je v Sloveniji izdal podobno delo profesor Stanko Janež in ni bilo kritik.

Že prej sem v Prosvetnem odru priobčil razpravo Slovenska mladinska igra. Izhajala je v nadaljevanjih skoraj dve leti in v njej sem opisal in ocenil vse mladinske igre v revijah in samostojnih knjigah. Tega je bilo veliko, čeprav mladinska igra ni bila imenitna, razen dveh, treh mladinskih pisateljev, ki so uspeli. To je bilo povezano s tedanjim raziskovanjem Krištofa Schmidida.

Lahko bi rekli, da s temi deli in pa z ocenami novih knjig spodbujaš k branju. Kaj bi o branju rekel mlajšim, kaj starejšim v času televizije in elektronike?

Ko se je rodila po zadnji vojni slovenska zdomska literatura, posebno v Argentini in Avstraliji, sem jo začel spremljati in o njej poročati po tržaškem radiu in v tržaški Mladiki, deloma tudi v Meddobju in Literarnih vajah. Prav

tako spremljam tudi zamejsko literaturo v istih revijah, celotno slovensko pa, kolikor mi dopušča čas. Študente sem vedno spodbujal k branju, ker so knjige najboljša šola izobrazbe, olike, plemenitosti. Kljub televiziji so knjige ohranile svojo vrednost, saj nam omogočajo, da se med branjem ustavljamo, premišljujemo, pri televiziji pa vse teče, neusmiljeno in brez čustev.

Pot na ljubljansko slavistiko je bila zate očitno naravna. Kako se spominjaš vseučiliških let?

Pot na ljubljansko univerzo in na slavistiko mi je bila naravna, tudi starši niso rekli nobene besede. Profesorji so bili sami strokovnjaki svetovnega slovesa: Nahtigal, Ramovš, Kidrič, Prijatelj, Kos, Radojčić. Vsi so prišli v Ljubljano iz svetovnih univerz, zreli in na strokovni višini, ki je bila za nas novince previsoka. Predavanj niso začeli pri nekem začetku, ampak so nadaljevali, kar so že prej predavali. Tako je bilo treba iskati skripta in razne zapiske, ki so bili več ali manj zanesljivi.

Bolj kot slovnica me je pritegnila literatura, ker je znal profesor Kidrič živahno, tudi bojevito, če je bilo potrebno, predavati. Znal je biti dober, tudi hudoben. Ko je na primer izšel Slodnjakov priročnik Pregled slovenskega slovstva, ga je prinesel Kidrič v predavalnico, ga dvignil in rekel: "Kdo se javi, da ga raztrga?" Seveda je takoj našel ponudnika. In Slodnjaka smo čez nekaj časa neusmiljeno trgali v Kidričevo zadovoljstvo.

S Kidričem sem veliko sodeloval, kot je bilo že prej omenjeno, pri raziskovanju Krištofa Schmidida, za katerega me je on nagovoril. Moram pa reči, da je bil zelo širokosrčen, ni se vmešaval v moje delo, čeprav ga je zvesto spremljal. Znal pa je biti tudi piker. Pri izpitu mi je rekel: "Dal sem vam sedem, kot je svetih zakramentov." Po zadnjem izpitu pri njem je povabil kolego Borisa Misleja in mene v restavracijo Miklič na prigrizek, kar ni bila njegova navada.

Blesteč predavatelj je bil dr. Ivan Prijatelj, ki je znal poslušalce očarati z izbranimi besedami.

Kolegi na Filozofski fakulteti so bili kolegi, nikoli se nismo prepirali. Predavanja smo obiskovali po važnosti in času, ki smo ga imeli. Politizirali nismo veliko, vsakdo je imel svoje prepričanje, ki ga ni skrival, a tudi ne javno širil. Bilo je tudi nekaj posebnih, na primer pesnik Ivan Rob, ki je rad pogledal v kozarec. Nekega dne je prišel k meni v Višnjo goro in sva obiskala posestnika Smrekarja, ki nama je veliko govoril o Janezu Ciglerju, pisatelju in župniku v Višnji gori. Smrekar je rekel, da bi nama postregel z žganjem, če ne bova zamerila, Rob pa je takoj vzkliknil, da ne bova nič zamerila, naj kar prinese... In potem se ga je Rob "nacukal", da sem ga komaj spravil na postajo in na vlak.

V slovenski književnosti so ti nekatera obdobja in nekateri avtorji bolj pri srcu. To velja zlasti za Jurčiča. Za njegovega Sosedovega sina si napisal uvod in opombe leta 1944. Podpiral si tudi duhovnika in prevajalca Ferdinanda Kolednika, ki je želel doseči prevod Jurija Kozjaka v petdeset jezikov...

Da mi je Jurčič bolj pri srcu kot nekateri drugi, izvira morda iz tega, ker je Jurčič študiral v Višnji gori in o njej

pisal. Vedno se mi je smilil, ker je bil tak revež, kot je sam potožil: "Zdaj, ko bi lahko jedel, ne morem, nekoč pa bi bil vse pojedel, pa nisem imel." Bil je velik siromak, in ko bi bil lahko začel zrelo pisati, je umrl.

Na prigovarjanje profesorja Jakoba Šolarja sem za njegovo knjižno zbirko Cvetje iz domačih in tujih logov pripravil Sosedovega sina. Ugotovil sem, da je novela in ne povest, ker ima vse značilnosti novele.

Kolednika sem dobro poznal in občudoval njegovo literarno zagnanost. Trdil je, da mu je Jurčič rešil življenje. Nekoč so ga partizani zajeli v gozdu in hoteli ustreliti, pa je povedal, da je prevedel Kozjaka v francoščino. Poveljnik je bil bivši študent in je rekel, da je on dobil v Ljubljani ta francoski prevod za nagrado v šoli. Izpustili so ga in še z večjim navdušenjem je nadaljeval z delom in prevedel tudi Finžgarja in druge, o čemer so podatki v knjigi Finžgarjeva pisma Ferdinandu Koledniku, ki sem jo uredil in je izšla leta 1971 v Celovcu.

Do konca vojne si bil potem profesor slovenščine na višjih srednjih šolah v Ljubljani. Kako to, da si se maja 1945 umaknil na Koroško, čeprav nisi bil politično, še najmanj pa vojaško angažiran? Kakšna je bila pot v zdomstvo?

V letih 1940-43 sem učil na IV. moški realni gimnaziji za Bežigradom, nato do konca vojne na klasični gimnaziji v stavbi pri uršulinkah.

Zakaj sem se maja 1945 umaknil na Koroško? Dva moja brata sta bila med vojno vaška stražarja in France je, star 23 let, padel leta 1943. Naša družina je bila torej pri partizanih "slabo zapisana" in zato sem odšel in ni mi bilo žal, ker sem lahko več dobrega naredil zunaj, kakor bi bil napravil doma. Nikoli nisem nosil puške, toda na Dolenjskem je bilo med vojno hudo in težko, saj so se vsi boji razvijali prav tam. V naši hiši je bil dvakrat štab neke partizanske skupine, ki je napadala postojanko na Polici pri Grosupljem, kjer sta bila tudi moja brata. Poveljnik je ležal na peči in spraševal očeta: "Kje imaš sinova?" Oče je odvrnil: "Saj veš, da sta na Polici." Poveljnik: "Še danes bosta mrtva." Oče: "Bomo še videli." Ni sta bila mrtva, ker Police niso nikoli zavzeli.

Od doma sem šel z bratom Jožetom, ki je bil železničar in je šel z menoj, "da ne boš sam hodil po svetu". Šla sva v nedeljo popoldne, 6. maja, peš iz Ljubljane do Kranja. Tu sva prenočila pri znani družini, nato spet peš do meje na Karavankah. Tudi tu sva prenočila, zjutraj pa naprej do Celovca. Tu sva našla že večje skupine, s katerimi sva se pomikala okrog Celovca, dokler nas niso Poljaki, to je bilo precej pred vračanjem iz Vetrinja, prepeljali v Italijo, v taborišče v Monigu pri Trevisu. Drugi brat je šel v begunstvo od doma, tako da smo šli trije v svet. Od staršev se nisem mogel posloviti in jih nisem več videl. V Slovenijo sem se prvič vrnil leta 1968, potem ko sem z velikimi težavami dobil italijansko državljanstvo.

V taboriščih si bil takoj spet šolnik, šola pa te je priklicala v Trst.

V Monigu smo organizirali gimnazijo: ravnatelj dr. Srečko Baraga, jaz tajnik in profesor slovenščine ter številni drugi. Baraga je uredil z zavezniki, da so nam poznali mature in izdali spričevala.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da je po podatkih ljudskega štetja iz leta 1991 živelo v Sloveniji 1813 nemško govorečih prebivalcev, in sicer največ na Štajerskem, Gorenjskem in Kočevskem, nekaj pa tudi v Prekmurju in Ljubljani...
- da so ob vdoru Nemcev in Italijanov v Slovenijo leta 1941 Angleži priskrbeli znanemu borcu za pravice Primorcev dr. Ladu Čermelju (kakor tudi nekaterim drugim Slovencem) potni list za inozemstvo, a da se te možnosti ni poslužil...
- da bo celjska Mohorjeva družba ponovno izdala v uredništvu dr. Kajetana Gantarja znamenito Sovretovo *Grško zgodovino*, ki so jo Nemci ob zasedbi Celja v celotni nakladi sežgali...
- da bo prihodnjega 11. oktobra proglašena za svetnico spreobrnjena Judinja Edith Stein, ki je kot karmeličanka umrla v enem od nacističnih uničevalnih taborišč in bila proglašena za blaženo v maju 1987...
- da se je v Sloveniji, čeprav ima levičarsko vlado, z bivšima komunistoma na čelu vlade in države, razpon med najnižjo in najvišjo plačo vzdignil od razmerja 1:7 l. 1992 na več kot kapitalistično razmerje 1:19...
- da je zdravilni izvirek pri Podčetrtku, ob katerem je v zadnjih letih zrasel impozanten zdravstveni kompleks (Atomske toplice), odkril po vojni tamkajšnji župnik...
- da imajo častilci satana na Slovenskem (registrirani so med verskimi skupnostmi!) svoje središče v Celju, zbirajo pa se tudi v Kranju...
- da je letos slovenska država od sedemsto predlaganih prošenj za knjižne subvencije ugodila dvestotim...
- da se je medžugorska vidkinja Marija Pavlovič (še naprej doživlja videnje Marije vsakega 25. v mesecu) poročila in ima že več otrok...
- da je sin bana dr. Marka Natlačena Stanko Natlačen, potem ko se je po študijah v Parizu odpovedal duhovništvu, postal oficir v francoski tujski legiji in se z njo bojeval v severni Afriki...
- da bo pred poletjem izšla pri celjski Mohorjevi družbi knjiga o Francu Špeliču, nekdanjem partizanu in komunistu, danes pa duhovniku, stigmatizirancu in *vidcu*...

V Monigu smo torej končali šolsko leto in uživali počitnice. Hodili smo po zanimivi in rodovitni okolici in se pogovarjali z domačimi, ki so bili prijazni in tudi darežljivi.

15. avgusta 1945 so nas z vlakom prestavili v Servigliano na bolj gričevnato pokrajino. Tu je bilo taborišče še iz prve svetovne vojne - razmeroma dobro ohranjene lesene barake. Malo so jih popravili in smo se naselili v njih. Hitro so se razmere uredile in nismo občutili spremembe, ker smo bili prosti.

Medtem je šel profesor Srečko Baraga k ameriškim zaveznikom in se trudil, da bi odpri slovenske šole v Trstu. Ko so jih v jeseni 1945 odpri, nas je poklical v Trst. V mestu, kamor sem prišel z vlakom, sem se znašel sredi vsesplošnega vrvenja in popravljanja. Ker sem šolnik, sem zavil kar v stavbo, kjer so bile združene višje šole. Srečal sem ravnatelja dr. Rudolfa Perhavca, odličnega človeka, ki je bil Tržačan, a je poučeval v Mariboru. Predstavil sem se mu in mi je rekel: "Imamo izpite in manjkajo komisariji. Bi lahko šli kar v razred?" Šel sem in pomagal pri izpitih - brez nastavitvenega dekreta, na besedo. Po izpitih me je ravnatelj Perhavc prosil, če bi mogel ostati kar na Trgovski akademiji za slovenščino in zgodovino. Pogovoril sem se s profesorjem Vinkom Beličičem in Jožetom Peterlinom, ki sta si izbrala gimnazijo, in tako je meni ostala Trgovska akademija. Tako se je začelo moje profesorsko delo v Trstu in trajalo 35 let - do upokojitve.

V Trstu sem bil od 1. oktobra 1945 profesor slovenščine in zgodovine na sedanem Trgovskem tehničnem zavodu Žige Zoisa. Od 1949/50 do 1953/54 sem bil istočasno poverjeni ravnatelj na Nižji srednji šoli pri Sv. Jakobu. Od 1. novembra 1963 do 31. oktobra 1975 sem predaval slovenski jezik in literaturo na univerzi v Padovi, od decembra 1972 sem bil še stabilizirani profesor za slovenski jezik in literaturo na univerzi v Vidmu, od 1975 tudi za srbohrvatski jezik in literaturo do dokončne

upokojitve septembra 1980. Pouka na trgovskem zavodu sem bil oproščen od šolskega leta 1972/73 dalje.

Za italijansko strokovno javnost sem izdal knjigi *Venonica di Desenice nella letteratura slovena* (Padova 1965) in, skupno s profesorjem Arturom Cronio, *La letteratura giovanile jugoslava* (Milan 1968) ter več razprav o kulturnih stikih med Italijani in Slovenci v padovanski reviji *Il Mondo slavo* ter druge.

Prva povojna leta so bila v Trstu izredno vroča, med dragimi spomini pa imaš diplomu, ki so ti jo poklonili zgodnji maturanti, z ganljivimi besedami o ljubezni do slovenščine, ki si jim jo zbudil. Za tržaške šole si napisal več učbenikov. Ob literarni zgodovini si se lotil tudi slovnice.

Prvi časi na šoli so bili pretresljivi. Razredi so bili polni dijakov različne starosti in izobrazbe. Znanje slovenščine je bilo skromno, ker so prihajali dijaki iz različnih šol, seveda ne slovenskih. Nekateri niso razumeli nobene besede, če sem govoril naravno. Vladala pa sta veliko navdušenje in radovednost. Začeti je bilo treba z abecedo, s pisanjem na tablo, s počasnim narekovanjem. Na tablo sem napisal vse sklanjatve, dajal preproste domače naloge in jih cele dneve popravil v podstrešni sobi, v kateri sem takrat živel s kolegom Francetom Goršetom in Rudolfom Fajsom. Uspeh je bil očiten in na koncu leta so skoraj vsi dosegli pozitivne ocene. Bil sem zadovoljen in tudi študentje in starši so bili z menoj zadovoljni.

Prav tako pisani so bili profesorski zbori. Pravih domačinov Tržačanov je bilo izredno malo, drugi so se vrnili iz Slovenije, precej nas je bilo emigrantov. Vendar smo se razmeroma dobro razumeli. Čeprav smo bili vseh političnih strank, se nikoli nismo prepirali, ampak sodelovali in se trudili za blagor slovenskih dijakov.

Pod Zavezniško vojaško upravo sem bil član komisije za izdajo slovenskih šolskih knjig, saj v Trstu sploh ni

Sedaj kot nekdanj: ne povem enako, vse-kakor podobno, dogodki drugačni, problemi so isti.

Zdaj kot nekdanj

"Ker se je višje deželno sodišče v Trstu obotavljalo izvršiti naredbo Taaffejeve vlade glede dvojezičnih napisov, je pravosodni minister na posredovanje poslanca Spinčiča jeseni 1894 ponovil zahtevo, da se morajo v vseh jezikovno mešanih krajih vsi doslej samo italijanski napisi državnih uradov nadomestiti z dvojezičnimi..., prav tako tudi vsi uradni pečati in vse uradne tiskovine. Nič niso pomagale od laške strani prirejene hrupne demonstracije in odstranjevanje ali poškodovanje slovenskih napisov. Vlada naredbe ni preklicala, vendar pa ji je pod pritiskom razmer odvezla obvezen značaj. Kjer so bili dvojezični uradni napisi, tam so tudi ostali, novih pa niso napravljali.

Na protest Slovencev pa so morali izginiti tudi nekateri samoitalijanski napisi državnih oblastev.

Da bi ne prišlo do nemirov, so na ta način ostala javna poslopja v Trstu sploh brez vsa-

kega napisa (npr. namestništvo, višje deželno sodišče, policijsko ravnateljstvo, finančno ravnateljstvo, poštno ravnateljstvo itd.), podoben izhod so našli tudi za vse večje in važnejše železniške postaje. Ko so za vlade Badenija Slovenci demonstrirali za svoje pravice po uradih v Gorici, so italijanski poslanci nagovarjali takratnega pravosodnega ministra, ki je bil sam rojen Goričan, naj bi ne ugodil slovenskim zahtevam. Minister pa se je skliceval na ustavno določila o ravnopravnosti vseh avstrijskih narodov ter končno svetoval poslancem: "Gospodje, učite se slovenščine!" (Dr. Josip Mal, Zgodovina slovenskega naroda).

Trmoglavost slovenska - vztrajati vedno pri enih in istih stvareh!

bilo učbenikov, še v Ljubljani jih je bilo malo. Tudi sam sem jih s kolegi pisal: Gerzinič-Beličič-Jevnikar, Zgodovina slovenskega slovstva za višje razrede srednjih šol (Gorica 1946); Jevnikar, Slovenska čitanka za višje srednje šole, I del (Gorica 1947); Kacin-Jevnikar, Slovenska slovnica za srednje šole (Trst 1948. druga, predelana izdaja 1955); Kacin-Jevnikar, Slovenska slovnica za strokovne šole (Trst 1948); Kacin-Jevnikar, Slovenska jezikovna vadnica (Trst 1957, druga, izpopolnjena izdaja 1961); Blažina-Glavič, Kacin-Jevnikar, Slovenska čitanka za prvi razred nižjih srednjih šol (Trst 1948), za drugi razred (Trst 1948), za tretji razred (Trst 1949); Jevnikar, Trgovska korespondenca za trgovske akademije (Trst 1957).

Nujno je treba omeniti tudi Literarne vaje.

Decembra 1949 je ustanovil profesor Rudolf Fajs na nižji gimnaziji, kjer sem bil tisti čas poverjeni ravnatelj, Literarne vaje, literarni list dijakov slovenske nižje gimnazije v Trstu. Prvo leto so izšle, natipkane v treh izvodih, štiri številke, ki smo jih pozneje ponatisnili na 62 straneh. Prvo številko so napolnili samo dijaki III. c razreda, v ostalih številkah so sodelovali vsi dijaki. Uspeh je bil presenetljiv.

Drugo leto so se Literarne vaje razširile na vse tržaške šole kot razmnoženina. Toliko so se priljubile, da jih je začel Fajs s tretjim letnikom izdajati tiskane za vse slovenske šole na Tržaškem, pozneje še na Goriškem. Fajs ni bil poklicni profesor, bil je jurist, zato je po vrnitvi Italije, ker ni imel državljanstva, izgubil službo in se vrnil k družini v Ljubljano. Literarne vaje sem prevzel jaz, ki sem ves čas tesno stal ob Fajsu. In tako sem urejal in skrbel za Literarne vaje do konca, do 30. letnika, do marca 1979.

Odgovorni urednik je bil sprva profesor Josip Tavčar, ki je bil vpisan v časnikarsko zbornico, kar je zahteval zakon; ko so zakon spremenili, je Tavčar odstopil in kot urednik sem se podpisal jaz, ki sem dobil časnikarske pravice. Za ilustracije je skrbel največ profesor risanja Avgust Černigoj, ki je z dijaškimi linorezi poživljal revijo ves čas izhajanja.

Po letu 1977 so v dveh letih padli naročniki in sodelavci, ker so dijake prepričali, da je list reakcionaren, nazadnjaški, sami pa niso znali ustvariti boljšega. Lahko je bilo Literarne vaje uničiti, ker niso imele nobene gospodarske ustanove za seboj, ker so se vzdrževale samo z naročnino in prostovoljnim delom. In dela je bilo veliko. Samo korekture rokopisov, postavljenih strani, lomljenje in spet branje strani je zahtevalo veliko časa in potrpežljivosti, potem pa še zbiranje prispevkov in denarja. Končno pa nas tolaži zavest, da nobena slovenska šola in nobeno mesto v Sloveniji, Italiji ali na Koroškem ni zmoglo kaj takega - dodajmo še narodnostne in gospodarske razmere v povojnem Trstu.

Brezmejna učilnica je postal tudi Radio Trst. Kaj vse si pisal zanj?

Za časnikarski oddelek sem pisal kulturna poročila, ki so obsegala kulturne dogodke, ocene, obletnice, zanimivosti, več let razlago lastnih imen, za programski oddelek še vedno pišem kritike in poročila o novih knjigah

v zamejstvu, zdomstvu in matični domovini, osmrtnice znanih kulturnih delavcev v zdomstvu in zamejstvu. Pripravil sem 20 dramatiziranih biografij pod naslovom Slovenski pesniki in pisatelji, nato cikle: Slovenske Laure, Slovenski književniki v pismih, Poslednji dnevi slovenskih kulturnih delavcev, Slovenski epi, Slovenski biografski romani, Kmečki upori v slovenski književnosti, Rojstne hiše naših velmož (v zamejstvu). Za tržaški radio sem prevedel 73 radijskih iger, največ iz italijanščine, in pripravil dramatizirane romane v nadaljevanjih, na primer: Manzoni, Zaročenca; Fogazzaro, Mali stari svet; Bevk, Kresna noč; Finžgar, Dekla Ančka; Jaklič, Nevesta s Korinja; Jurčič, Deseti brat; Kozak, Šempeter; Pregelj, Mlada Breda in Tolminci; Šorli, Človek in pol; Tavčar, Cvetje v jeseni in Visoška kronika.

V tisku in po radiu si med drugim, kot si že omenil, sproti ocenjeval vsa leposlovna dela, ki so izšla med Slovenci v Italiji, Avstriji in po svetu. Izredno dragoce na je rubrika o zamejski in zdomski literaturi, ki še danes mesečno izhaja v Mladiki vse od leta 1967. Ko so bile te knjige v matični Sloveniji dostopne le redkim izbrancem, so bili taki zapisi včasih edino opozorilo na bogato ustvarjalnost. Ali je emigracija izpolnila svoje kulturno poslanstvo?

Zorko Simčič in Ruda Jurčec sta izdala leta 1957 najboljši slovenski knjigi. Lepo so se uveljavili tudi drugi pisatelji in pesniki. Meddobje je bilo svoj čas najbolj razgledana slovenska revija. Danes se zdomsko slovstvo obravnava in tiska tudi v domovini. Nekoč sem nekaterim knjižnicam, ki so se za to zanimale, skrivaj pošiljal argentinsko literaturo... Led pa je prebil profesor Jože Pogachnik leta 1972.

Kakšna pa je literarna bera Slovencev v Italiji?

Slovenci v Italiji so se po vojni tako razvili, da so v literaturi dosegli vrh slovenske ustvarjalnosti. Boris Pahor in Alojz Rebula sta dobila Prešernovo nagrado in spadata s svojimi romani med pisateljske izbrance. Tudi pesništvo in dramatika ne zaostajata za splošno slovensko. Dijaške revije Literarne vaje Slovenija nikoli ni dosegla in ni prispevala enega dinarja za izhajanje. Dokler je vladal v zamejstvu idealizem, je kulturno življenje cvetelo, ko je začel vzhajati materializem, je začelo vse usihati. Ostale so seveda šole, čeprav je vedno manj otrok, nekaj revij in kulturnih ustanov, nastale pa so tudi nove pobude.

Na omejenem prostoru za ta razgovor se ni mogoče dotakniti vrste drugih delovnih področij, od same šole do univerze, prevajanja, predsedovanja komisij za nagrade Vstajenje itd. Vendar bi za konec le rad opozoril na orjaško delo pri Primorskem slovenskem biografskem leksikonu.

To je veliko delo, ki je v letih 1974-94 izšlo v 20 snopičih, združenih v štiri debele knjige za skupno 2811 strani. S številnimi odličnimi sodelavci sem sodeloval od začetka, od leta 1981 dalje pa kot urednik. Nad 4400 gesel predstavlja prav toliko pomembnih primorskih Slovencev, ki so prišli z leksikonom v vseslovenski prostor in ga obogatili.

Trst - September 1997

**Pesmi so prejele
drugo nagrado
na literarnem
natečaju Mladike**

O TRTAH

*V tistih bregovih ob Krki
še vedno rastejo trte
na sončnih rebreh
in koloseki v osojah.*

*Megla jih ne doseže,
spira jih dež in sneg.
Včasih jih toča pobije,
drugič spet mraz pomori.*

*V vinogradih vsako jesen
grozdje dozori.
Včasih je sladko,
še večkrat kislo in trpko.*

*Še čutijo trte
ljubeč dotik gospodarjev,
ki že dolgo
pri svetem Križu leže.*

ČRNA SKRINJA

*Samo nekaj klinov
na strmi lestvi
sem preplezal
in zagledal sem jo,
črno skrinjo
na podstrešju.*

*Bila je zaklenjena,
polna skrivnosti.
Dedova smrt
mi je ključ
potisnila v roke.*

*Nekaj porumenelih
listov papirja,
šopek obledelih
fotografij,
skrivnosti nekega
življenja.*

BALADA

*Iz fanta je postal mož.
Kadar je mrtvaški zvon zapel,
si je črn klobuk nadel.*

*Bil je vesel,
včasih je tudi klel,
zemljo je rad imel,
ob vsakem pogrebu
je v cerkev šel.*

*Govoril je,
da mu bodo roke
s starim, lesenim
rožnim vencem
prepletli,
preden ga bodo k fari
odnesli.*

*Mrtvaški zvon zvoni,
v vasi pogrebcev ni.*

PIAVA

*Skupina izletnikov
na prijetnem potovanju.
Zapustili smo Trst,
pod nami Piava.*

*Svetovna vojna.
Tisoči mrtvih
zaradi neke črte
na
zemljevidu.*

JUNAKI

*Pod gorskimi vrhovi,
sredi hoste,
v ravnih vrstah,
vsi enaki,
kot vojaki,
stojijo
križi.*

*Pravijo,
da fantje so bili
junaki.*

GONARS

*Sredi brezkončne ravnine
Gonars.
Na njivah
sladkorna pesa,
koruza,
cvetijo sončnice.*

*So ti cvetovi
opravičilo
za strah,
za prestano gorje,
za smrt?*

KANALGRANDE

*Z vaporetom se vozim
po kanalu Grande.
Zibljejo se mi tla pod nogami.*

*Sem kot otrok z novo igračo.
Skozi objektiv fotoaparata
iščem še lepši prizor.*

*Mozaik v Markovi cerkvi
se pogreza,
še vedno plima
zamenja oseko.*

POLETNA NEVIHTA

*V temni noči
bliski parajo nebo.
Globoko pod nama
negibno morje.
Pogovor,
daleč nekje
glasba.*

Ljubim!

SPOMIN

*V tej pozni zimi,
ali zgodnji pomladi,
so se na dimnike
obesili temni,
sivi oblaki.
Snežilo je.
In takrat
je omenila
nevihto
sredi nekega
poletja.*

Camellia sinensis

Bruna Pertot

“Camellia sinensis” ali poimenovana tudi “Thea sinensis” ima v naših krajih veliko manj sreče kot kava: ta je otrok minute, sekunde, v trenutku te postavi na vzmeti za nadaljnji naskok na to, kar pričakuje od tebe dan, pa naj bo resnično ali namišljeno. Tistih nekaj naprstnikov grenko-sladke črnine te prepriča, da tvoje telo ne pogrēša ničesar drugega, da si kos vsem in vse-mu, da lahko tudi ti ustvariš svojo nesmrtno “Skodelico kave”.

Toda ta euforija je kratkotrajna in minljiva kakor vsaka “gloria mundi”, spomin nanjo budi nove želje in skodelice se vrstijo kakor na tekočem traku, med enim in drugim oblakom dima. To velja seveda za strastne kofetarice in kofetarje vredne tega imena. Ti bi ne dali počenega groša za skodelico aromatične, zlatorumene tekočine čajevca, prizanesljivo bi se nasmehnili kitajskim pesnikom iz davnine, ki so v njej videli napitek za bogove, utekočinjeni jantar, utelešeni navdih.

In vendar ima tudi on, čajevca, svoje očarljive kemične metamorfoze, svoj zamotani splet molekul in atomov, svoj kafein, ki v njem nastopa kot plemeniti alkaloid tein, ima svoje vitamine, svoj sladkor, svoj teofilin in teobromin, da se kri lepše prelije v nas, tja do zadnjega kotička našega telesa; ima pa še veliko več, ima svojo veliko prvobitno poezijo človekovega snovanja in iskanja v zvezi s tem nenavadnim, še ne povsem raziskanim darom zemlje.

Camellia sinensis: pri nas smo vedno rekli in mu še rečemo ruski čaj in to obvezno, da ne bi bilo pomote in zmešnjave, ker smo vsi skupaj vse sadne in zeliščne prelive zaradi lagodnosti spravili pod to vseobjemajočo enozložnico.

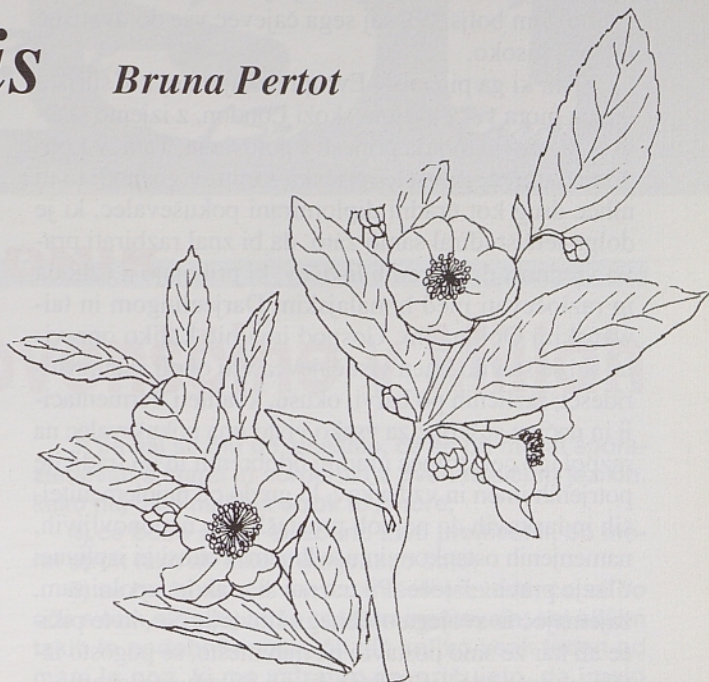
Zato pa ga skoraj ni napitka, ki bi bil tako zelo ovit v meglice nepredvidljivosti kakor čaj.

“Boš čaj ali kavo?”

“Biti ali ne biti...” pomislim.

“S čajem je kot z ljubeznijo: mora biti tisti pravi, čaj, seveda, pravo vreme in magičnost trenutka in letni čas in ura in mehurčki v vodi kot ribje oči...”

Naglas pa rečem: “Imam rada eno in drugo,” in medtem ko iščem nadomestilo na nefini “rajši bi vodo z limono,” je skodelica s čajem pred mano. Hvala Bogu, da se še kadi in še hvala, da je pravkar pripravljen (nepogret) in hvala, da je tako prijetno, nevsiljivo dišeč, je prav tak, kakršnega imam rada, celo brez zoprno poškrupljene limonine lupine. Ker: čaj ni nikoli ne-

dolžen, ni nikoli bil, v naši razvajeni družbi, ki je nenadoma zagorela od ljubezni nad naravnimi zakladi, še zlasti ne.

Če je zelišče od domače bere in od dobrega poznavalca učinkovin, klobuk dol! Od industrijsko polnjene papirnate vrečke pa bomo popili nekaj obarvane in odišavljene vode s klorom ter nekaj razkužila in kemikalij, ki jih skriva papir. Od tega ne bomo umrli, kje neki, ni še nihče. A tudi ne kaže, da bi se s tem prali in zalivali (od znotraj) vsak dan in ob vsaki uri.

Blagor Kitajcu in Indijcu, če ima nasad čajevca ter si ga sproti nabira, kuha in naliva vedno prvovrstnega in svežega! Oh, to bi zavihal nos ob besedi nasad, saj čajevca raste vendar v vrtovih: to so ogromne, s sadnim drevjem poraščene površine, ljubke bukolične pokrajine. Drevesa pa so samo zato tam, da ustvarjajo za čajevca primerno zavetje, polsenca, dreva in, kar je najvažnejše, opoj nektarjev in dišav, ki jih bodo njegovi lističi in nežni poganjki počasi vpijali vase za čas bere. Takrat bodo prišle neoporečno okopane (vsaj tako zagotavljajo) deklince in jih pričele obirati s tankimi prsti, naglo in spretno, kot bi v orkestru igrale lepo melodijo.

Tisoči drugih spretnih prstov ga bo zvijalo v minjturne palčice, ene bo treba fermentirati za rjavi čaj, nefermentirani pa bodo ostali lepo zeleni: ročno obdelani čaj bo najdragocenejši, najbolj iskan, najdražji, zelo malo skupnega bo imel z mehanično pripravljenim zeliščem; pa je še polfermentirani, ki je na pol poti med rjavim in zelenim.

Kar ga ne popije rodna dežela, potuje po celem svetu: prihaja iz veličastnih dolin reke Brahmaputre, iz Japonske, Sri Lanke; čim višje je rasel nad morsko višino, tem boljši bo, saj sega čajevec vse do dvatisoč metrov visoko.

Tisti, ki ga pijemo v Evropi nekaj manj kot štiristo let, pa mora ves obvezno skozi London, z izjemo škatlice, ki smo jo morda prinesli s potovanja. Tam, v Londonu namreč, ga vselej pričaka zanimiv gospod: to ni nihče drug kot uradni diplomirani pokuševalec, ki je dolga leta študiral samo zato, da bi znal razbirati pravo vrednost dragocenih lističev, ki prihajajo z vzhoda in razločevati med himalajskim Darjeelingom in taiwanskim Oolongom. Gospod ima nič koliko opravila, saj se število imen vrst čajevca vrti okoli osemindeset, različnih po barvi, okusu, kvaliteti, fermentaciji in načinu sušenja: za vsako vrsto ima pokuševalec na razpolago cel stolpec uradno odobrenih in od tradicije potrjenih imen in vzdevkov, ki gredo od najplemenitejših in laskavih do najbolj prostaških in neponovljivih, namenjenih ostankom in usedlinam. Pokusi in izpljune: "To je pravi...." reče. Pikice naj si vsakdo izpolni sam, zajemajoč iz svojega osebnege slovarja. No, in te pikice ali kar že smo postavili na njih mesto, se pogosto izteka v naše vrečke (filtre), ki jih potem namakamo v naši po kloru dišeči vodi.

Pravi, plemeniti čaj se ne sme prašiti, to bi pomenilo, da je nekaj let ležal na dnu zabojčkov ali da je le ostanek pravega: ne sme sproščati premočnih arom, te bi bile samo atomi umetnega dišavljenja, piljenja in popravljanja: vaniljevec, meta, grenka pomaranča, jasmnin so kot nalašč za to.

Ko pripravljamo čaj, bi morali imeti na razpolago nekaj, česar nimamo več ali vsaj mislimo, da nimamo: čas. Morali bi imeti magični ruski samovar ali lo-

nec iz gline ali vsaj posodo namenjeno samo čaju. Morali bi imeti čašo tiste vode, ki je privrela iz skale, potem ko je Mojzes udaril s palico po njej ali tiste iz visokogorskega studenca, deževnice ne, ni več deževnica kakor nekoč in sam Bog ve, kaj nam danes lahko prileti iz oblakov v čeber.

In ko tista, recimo Mojzesova voda pride do pravega vrelišča, ko se vodni hlapi dvigajo iz dna na površino "kakor ribje oči", moramo istočasno vreči vanjo čaj, odstraniti, pokriti. Čaj smemo namakati največ do šest minut. Če bomo vmes telefonirali, se prepirali in pozabili nanj, nas bo v čajniku pričakala temna brozga, v katero je čaj izločil tudi to, kar ni zaželeno, kar nas utegne spraviti v neravnovesje.

Česa se nismo naučili dodajati čaju v teku stoletij, od mleka, sladkorja, medu, limone in žganih pijač! Vsakdo si ga kuha in ustvarja po svoje, vsekakor navadno zelo daleč od golega asketskega čaja, brez vsega, primerno toplega, tudi ko je pripeka najhujša: samo tak čaj poteši najhujšo žejo, daje moč, spodbuja domišljijo in ustvarjalnost, vodi v kontemplacijo, v telepatična izkustva. Bi radi napisali pesem in je niste nikoli ali zložili simfonijo ali naslikali umetniško sliko? Pijte zeleni čaj! Če kljub temu ne gre, vztrajajte, prej ali slej...

Medtem pa veselimo se poletja, kateremu gremo naproti: pričakujmo prvo soparico s čajno "granito" iz prvovrstnega krepkega čaja, limoninega soka in zelo drobnih koščkov sadja. Čudovito je videti, ko se v zmrazovalniku vse to izpremeni v kocke ledu, ki jih bo treba s kladivcem zdrobiti v kristale in ponuditi s sadno solato in smetano.

Dobrodošla toplota. Dobrodošlo poletje in večerje pod milim nebom. Navdihni so tu. Mar nismo rekli, da ob čaju, prej ali slej...

Literarna nagrada "Vstajenje" za leto 1997

Dne 7. aprila 1998 so se zbrali v Trstu na sedežu Slovenske prosvete, ul. Donizetti 3, odborniki zamejske nagrade "Vstajenje", in sicer prof. Zorko Harej, prof. Zora Tavčar Rebula, prof. Diomira Fabjan Bajc, urednik Marij Maver in prof. Martin Jevnikar in v daljši razpravi pregledali in ocenili 17 knjig, ki so izšle v zadnji poslovni dobi. Soglasno so se odločili, da podelijo literarno nagrado "Vstajenje" za leto 1997 tržaškemu pisatelju Marku Sosiču za kratki roman *Balerina*, *Balerina*, ki je izšel pri Mladiki v Trstu. Odbor je nagrado takole utemeljil:

Marko Sosič spada v mlajši rod tržaških pisateljev. Uveljavil se je že z zbirko novelet *ROSA NA STEKLU* ter gledališkim dnevnikom *TISOČ DNI*, *DVESTO NOČI*. Svoj izraziti lirično pripovedni dar pa je pokazal v svojem zadnjem delu, kratkem romanu *BALERINA*, *BALERINA*, ki je postal lanska knjižna uspešnica ter doživel tako slovensko kot italijansko odsko uprizoritev.

Roman *BALERINA*, *BALERINA* preseneča z zrelostjo in etično držo, s katerima se mladi avtor vživlja v psiho prizadete deklice. S psihološko pronicljivostjo nam skozi prvoosebno pripoved opisuje doživljanje nemega dekleta sredi njenega vsakdanjika, ki je hkrati vsakdanjik tukajšnje kraške delavske družine, v kateri trpljenje osmisluje toplina medsebojnih odnosov in čut za humor. Slog romana je enovit, bistven, z nekaj narečnega kolorita in pomeni v tukajšnji literaturi novost. Roman je izjemno berljiv in umetniško prepričljiv.

Trst, 7. aprila 1997

Za komisijo literarne nagrade "Vstajenje"
Prof. MARTIN JEVIKAR

Le da je prisoten tudi tretji, ki je ljubezen

(Vjačeslav I. Ivanov)

Pred kratkim sem v neki reviji prebrala komentar k filmu, v katerem igrata glavni vlogi John Travolta in Dustin Hoffman. Prvi igra vlogo čuvaja, ki je zaposlen v nekem muzeju in ki je dobil odslovilno pismo, drugi pa je vodja televizijskih programov. Po naključju se slednji znajde v muzeju, ko čuvaj v trenutku krize zgrabi za puško, iz katere počí strel. Za televizijskega vodjo je to izredna priložnost za ekskluziven prenos napetega dogajanja v živo. No, bolj kot opis vsebine filma, me je pritegnila ocena, ki jo pisec daje o liku čuvaja: poročen, družinski oče, vsak dan hodi v službo - "banalno" življenje povprečneža. Njegovo življenje se spremeni - postane vredno, ko mu mediji omogočijo prodor v "zunanji" svet.

Zdi se mi, da nam ta "zunanji" svet ali družba ali njeni krojitelji podtalno vsiljujejo predstave o nekem domišljiskem, vrednejšem, pomembnejšem življenju, ki je v resnici fiktivno, namišljeno. V isti sapi pa razvrednotijo to, kar je od nekdaj najbolj naravno in normalno. Danes je dejansko najtežje biti normalni in ne imeti občutka manjvrednosti, da si normalen. Kajti vse drugo je bolj moderno, če že ne tudi bolj napredno, in za marsikaterega mladega človeka tudi bolj mikavno: biti single, živeti v izvenzakonski skupnosti, menjavati partnerja itd. Drugače si ne morem razlagati, zakaj naj bi bilo življenje moškega, ki je srečno poročen, je družinski oče in hodi v službo, lahko banalno.

Banalizirati ali razvrednotiti je navadno zelo enostavno in lahko, to počenjajo - se mi zdi - večinoma ljudje, ki so sami že kapitulirali pred življenjskimi izzivi in se tolažijo z nihilizmom, ki postane njihov opij. Zelo nevarno pa je, če tako mišljenje vsrkavajo mladi ljudje, kajti razvrednotenje je poleg razočaranja nad življenjem eno izmed najbolj razdiralnih čustev, ki v človeku ubija željo in hrepenenje po lepem in dobrem, hrepenenje po človeku vrednem in polnem življenju.

Veliko premalo govorimo o poslanstvu vsakega človeka v svetu in o njegovi poklicanosti, o življenju za nekaj ali za nekoga, kot pravi Viktor Frankl. Ta avstrijski psiholog judovskega porekla, začetnik logoterapije, zatrjuje, da vsakega izmed nas življenje kliče, da se mu odzovemo in izpolnimo svojo nalogo v svetu. Slednjo odkrivamo sproti, tako da se na vsakem koraku sprašujemo, kateri je smisel našega sedanjega početja in delovanja, kateri je naš cilj.⁽¹⁾ Da se tudi v psihologiji širi misel o poklicanosti človeka, da izvrši svojo nalogo in da svetu svoj doprinos, se mi zdi nadvse zanimivo in povedno.

O poklicanosti in poslanstvu človeka zadnje čase precej govorijo razni krščanski misleci in teologi. Slednji razlagajo, da je smisel našega življenja spoznati, da smo ljubljeni in da ljubimo, ker nas je "spočela" Ljubezen.

Eden izmed načinov, da človek udejani ta svoj smisel življenja, je poročenost ali zakrament zakona. Kot smo že videli zadnjič, naj bi do sklenitve zakona prišlo šele potem, ko je postala ljubezen, v katero sta bila pritegnjena dva mlada človeka, do določene meje vidna v njunem vsakdanjem življenju in so jo prepoznali ljudje, s katerimi sta zaljubljenca prihajala v stik. Vidnost, otipljivost in zaznavnost ljubezni skozi osebi zaročencev so korenine zvestobe, ki jih bo treba nato v zakonu vsak dan sproti "zalivati", kajti zgolj poročna obljuba, da "ti bom zvest v sreči in nesreči, v boleznih in zdravju in da te bom ljubil in spoštoval vse dni svojega življenja", ni jamstvo samo na sebi, da bo par udejanjal, kar si je obljubil na poročni dan. O resnici te ugotovitve se lahko vsakdo prepriča, dovolj je, da se ozremo okrog sebe in pomislimo na kake znance. Na žalost bo vsakdo izmed nas dobil kak primer para, ki ga je poznal in ki se je tudi cerkveno poročil, a ni zmožal živeti svoje poročenosti ter sta se čez kako leto mož in žena razšla.

Ko sva se z možem pripravljala na zakrament svetega zakona, sva z osebo, ki naju je pri tem spremljala, ugotavljala, da je za človeka poročna obljuba, ki jo je sprejela Cerkev, res velik izziv. Kako lahko za naprej obljubim večno zvestobo, ko sam pri sebi zaznavam spreminjanje čustev, nestanovitnost svojih razpoloženj in hotenj? Zdi se mi, da lahko v družbeni praksi lahko zasledimo več odgovorov na to kočljivo vprašanje. Ena možna pot je, da postane ta izziv izziv moji močni volji: želim pokazati svetu in sebi, da sem sposoben ostati zvest poročni obljubi in se zato naprezam in trudim. Jaz namreč vem, kaj je dobro in kaj je prav, poznam moralni imperativ in ga spoštujem, zato sem bolj perfekten od drugih, ki ga ne poznajo ali ki ga ne zmorejo živeti. Mislim pa, da se vsakdo ob takem voluntarizmu kmalu utruji in naveliča, ker zadobi zakon podobo telovadnice lastne volje in hotenja, kar vzame odnosu barvo in lesk. Druga pot je ta, da pač živim skupaj z nekom in sem mu zvest/a, dokler do njega ali nje še kaj čutim, ker itak ni rečeno, da moram v vsem svojem življenju ljubiti samo eno osebo - to je pač skoraj nemogoče. To je kompromis, ki ga verjetno sprejema velika večina današnjih mladih parov, kot nam poročajo razne analize in statistike vedenja mlajših zakoncev. Ob tem pa zaskrblja prepričanje, ki stoji v ozadju takega mišljenja: nezaupanje v moč ljubezni, nezaupanje vase in v odnos, ki se je spletel s partnerjem. Že vnaprej ljubezni odvzemam moč.

Tretja pot je tista, ki sloni na Pavlovih besedah: "Ljubezen nikoli ne mine." (Kor. 13, 8), ki torej vidi v ljubezni princip večnosti. Kaj to pomeni? Kristjani poudarjamo,

da je Bog Ljubezen, ki se nesebično daje in daruje človeku, ta ljubezen pa se daje tudi človeku, ki jo zanika, ki je ne mara, ki beži pred njo. Ljubezen pa še naprej obstaja, ker človeka ne prisili ali posili, ampak pušča svobodo, da jo ljubljene tudi prezre ali zavrne. Ona kljub temu ljubi naprej. Prav v tako Ljubezen vstopata poročenca, ko svojo ljubezen priznata pred občestvom vernikov pri poročnem obredu. Če je par pred poroko svoje življenje, svoje vedenje, ravnanje, mišljenje, oblačenje že pregnetel s svojim ljubezenskim odnosom, tako da je postala ta ljubezen med dvema vidna, že iz njunih obrazov in teles izžarevajo značilnosti božje ljubezni, ki se daje, ki sprejema, skratka: če on in ona na prvo mesto postavljata drugega in ne sebe, potem sta pripravljena, da v svoji ljubezni prepoznata Ljubezen, se pravi, da dojemata, kaj je pravzaprav zakrament svetega zakona. "Zakrament je prostor, v katerem človek deleži osebo Jezusa Kristusa, ki je prvobitni zakrament, učinkoviti posredovalec božje milosti."⁽²⁾ Pri obhajanju poroke sta si mož in žena delivca zakramenta, sta zakramentalni tvarini - kot sta zakramentalni tvarini kruh in vino v evaristiji. In še "Prava tvarina zakramenta je ljubezen med dvema. Če je ni, ni niti zakramenta. Če ni medsebojne ljubezni, če gre za medsebojno prevaro, je zakonska zveza nična."⁽³⁾ Zakrament pa se udejani s telesno podaritvijo moža in žene drug drugemu. Če sta torej zakonca izbrala drugega pred seboj, če sta uvidela, da se bosta drug zaradi drugega sposobna odpovedovati svoji volji in da zaradi tega ne bosta frustrirana, ampak da bo mogla ljubezen, ki ju je obiskala, oživljati njunega duha in telo, bosta v zakonski spolni združitvi okusila slast zedinjajoče ljubezni, ljubezni, ki "vse prenaša, vse veruje, vse upa in prenese."

Ob tem bi lahko kdo mislil, da je opisano doživljanje zakonskega življenja utopija ali ideal, ki ga ni mogoče uresničiti. Predobro vemo, da je življenje posejano s težavami, nerazumevanjem, nesporazumi, bolečino, jezo in hudovanjem drug na drugega. Često mislimo, da so to znamenja usihanja ljubezni; če bi namreč Ljubezen še živela, bi se midva ne sporekla, bi se sama po sebi razumela, ker se pač imava rada itd. Mislim, da tako razmišljanje ne drži in da je zmotno v osnovi. Ljubezen ni (samo) romantično hrepenenje po nečem težko oprijemljivem in lepem. Tako gledanje na ljubezen upošteva le en njen vidik, ne pa celote. Drugače je, če na življenje gledamo celostno, in sicer z "velikonočnim pogledom": Kristus je moral najprej trpeti, okusiti zapuščenost, osamljenost velikega petka, smrt in šele nato je prišlo vstajenje. Podobno se dogaja v zakonskem življenju, ali sploh v življenju vsakega posameznika, če usmerim svoj pogled samo na kak detajl, se mi izpred oči umakne celota ali bistvo, vrže me ali v pretiran pesimizem ali v nenaravno vzhičenost.

Zdi se mi temeljno, da se poročeni zavedamo, da v življenju nismo sami, ampak da je Ljubezen, v kateri živimo, Oseba, s katero se lahko pogovarjam, ji zaupam svoje težave. Prišli smo torej do odgovora na vprašanje, ki smo ga zastavili zadnjič: kaj ima opraviti Tretji pri vsem tem? Za ljubezen, smo rekli, sta potrebna dva, ki sta vsak zase eden oziroma zrela, cela posameznika (in ne

ena polovica, ki išče drugo), ki sta sposobna živeti sama brez "prisesanja" na drugo osebo, se pravi dve osebnosti, ki v svojem življenju ne iščeta drug pri drugem zgolj opore ali zaslombe, ker bi jima kaj manjkalo. Vendar dva lahko postaneta tudi zaprtost, sebičnost v dvoje, iskanje skupnih koristi in uveljavljanja, torej zaverovana in zagledana sama vase. Če svoj zakrament svetega zakona mož in žena resnično doživljata in se ga zavedata, potem se s Tretjim pogovarjata o vsem. Pripovedujeta mu o svojem odnosu, o skrbeh zaradi vzgoje otrok, o odnosu do drugih ljudi, o načrtih za prenovo stanovanja, o načrtih za počitnice itd. Počasi se v odnosu s Tretjim vedno bolj zavedata, da sta bila poklicana v to, da se preko njiju Očetova ljubezen vedno bolj širi v prostor, v svet, v katerem živita, da sta bila poklicana v umiranje samemu sebi, v počasno puljenje kali sebičnosti. In to ne gre brez bolečin, pot ljubezni gre preko preizkušnji, žrtvovanja, celo upiranja, preko križa in smrti. A bistveno je, da se zavedata, da križ in smrt nista zadnji postaji, pač pa, da preko osebnega odnosa z Bogom okušata, da je z njima Nekdo, ki v moči svojega vstajenja more oživljati njune trenutke stiske in teme, ki more posvečevati njune napake in pomanjkljivosti ter vlivati sok življenja tudi v razočaranja in potrnosti. S svojo smrtjo in vstajenjem nam je Kristus pokazal, da čemur smo se morali odreči in kar smo žrtvovali zaradi ljubezni, bo vse ostalo od mrtvih in postalo večno. Vse, kar je odeto v ljubezen, namreč ne bo umrlo.⁽⁴⁾

Osebo se mi zdi, da krščanski pogled na zakon, kot nam ga predstavljajo sodobni teologi s papežem na čelu⁽⁵⁾, razodeva pravo resnico ali pravi obraz zemeljskega bivanja, kajti zajame vse: dobre in senčne strani vsakdanjega življenja, zakona ne idealizira, ga tudi ne zreducira ne na opravičenje telesnega poželenja ne na razmnoževalno ustanovo, ampak vidi v njem celoto, ki zajame telesno, duševno in duhovno sfero človekovega bivanja. Posebna veličina zakona je po mojem v tem, da smo zakonci, tako kot redovniki, redovnice, duhovniki in menihi poklicani, da se odzovemo vabilu, naj dopustimo, da začne Božja ljubezen preko naših konkretnih življenj, naših misli, ravnanja, delovanja, celo preko našega telesa učinkovito, vidno, otipljivo pronicati v našo bližnjo okolico in v svet ter ga tako počasi preobraževati. Ko bi se čim več parov zavedalo tega svojega poslanstva in poklicanosti, bi verjetno družba bila drugačna in kristjani bi resnično spreminjali obličje zemlje.

In na tak način živeto življenje se mi sploh ne zdi banalno!

Bruna Ciani Štekar

⁽¹⁾ prim. Viktor Frankl, Volja do smisla, Mohorjeva družba, Celje 1994 in tudi Elisabeth Lukas, Družina in smisel, Mohorjeva družba, Celje 1993;

⁽²⁾ Marko I. Rupnik, Adamo e il suo costato, Lipa Ed., Rim 1996, str. 41.

⁽³⁾ Rupnik, Adamo e il suo costato, str. 41, cit.

⁽⁴⁾ istotam

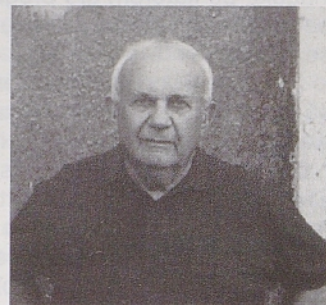
⁽⁵⁾ prim. Karol Wojtyła, Pred zlatarno, Mohorjeva družba, Celje 1996 in Janez Pavel II., Pismo družinam (prev. Franc Oražem), Družina, Ljubljana 1994

Spomini nekdanjega padalca

Stanislav Simčič

V tej številki Mladike objavljamo prvi del spominov, ki jih je nalašč za to rubriko napisal Stanislav Simčič iz Bilj pri Renčah, primorski padalec iz skupine, ki jo je izvežbala angleška organizacija za boj v sovražnikovem zaledju SOE.

Kar je napisano, je podčrtal v spremnem pismu, je vse resnica, brez olepšav. Posodil je tudi tri slike iz vojnih in prvih poveljnih let, ki jih bomo objavili skupno z nekaterimi dokumenti iz vojnih časov o njem, ki sem jih našel v Arhivu Ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani. Za dragoceno pričevanje se mu iskreno zahvaljujem.

Ivo Jevnikar

Avtor Stanislav Simčič.

O Slovencih, ki so jih zavezniki s padali spuščali med vojno k partizanom, se je že mnogo pisalo, o tem, kaj so potem delali kot pripadniki narodnoosvobodilne vojske, pa malo ali nič. Podal bom le kratek pregled o tem, kar sem počel jaz.

Pri Angležih smo imeli posebno urjenje v Special Training Centru 102 v Haifi. Nahajal se je na Mount Carmelu nad mestom. Naša skupina iz Gardnega bataljona je bila narodnostno mešana. Števila se ne spominjam, vendar nas je bilo več kot trideset mož. Slovenci smo bili vsi Primorci, le eden je bil iz Škofje Loke, veteran tujske legije, ki pa ga potem niso poslali na bojišča.

Po neuspelem izkrcanju s podmornico marca 1943 z Malte so vse Slovence iz naše skupine iz Kaira poslali na letališče nekje nad mestecem Derna (Libija). Tam smo čakali na odhod.

Bil je mesec julij 1943. Prva "pošiljka" sva bila Ivo Božič in jaz ter še dva druga, ki pa nista bila iz naše "grupe". To sta bila Zdravko Lenščak iz Ljubljane in Alojz Sivec iz vasi Libušnje pri Kobaridu. Pripadala sta skupini, ki jo je vodil prof. Ivan Rudolf.

V vsaki skupinici (po dva človeka) je bil vodja skupine izučen gverilec in radiotelegrafist. To se je vedno ponavljalo.

Vsaka "operacija" je imela svoje ime. Naša je imela šifro "Livingstone". Spustili smo se v noči od 17. na 18. julij 1943. Ker je bila moja naloga, a to sem zvedel pozneje, da pripravim vse potrebno za spust vojne misije, smo se s štabom Tretje operativne cone dogovorili za 12. avgust 1943 na gori Javornik nad Črnim Vrhom. Takrat so se spustili major Neville Darewski, njegov radiotelegrafist Frank, Cvetko Šuligoj, Valter Gorjanc in radiotelegrafist Alojz Černigoj.

Z majorjem Darewskim smo imeli kar pristne odnose vse do kapitulacije Italije. Takrat so nas padalce strahovito potrebovali za vodenje gverilskega bojevanja. Samo po sebi je razumljivo, da smo delovali vsak tam, kjer je mogel.

Šuligoj je bil že prve dni po kapitulaciji Italije ranjen v trebuh pri naskoku na most čez reko Vipavo pri Mirnu in je odšel na dolgotrajno zdravljenje.

Z Gorjancem sva nadaljevala z akcijami. Dali so namo močno skupino, ki je kar dobro delala do nemške ofenzive, ko se je vse razhajkalo. Tudi major Darewski je simbolično (sicer bolj diplomatsko) deloval. Z njim sem bil vedno v dobrih odnosih. Po mojem odhodu iz Cerknega, ko sem vodil skupino osvobodencev, kar bom opisal, mi je bil Darewski v pomoč pri seznanjanju z osvobodjenimi častniki. Potem ga nisem več videl.

Napadi na goriške mostove in proge

Do kapitulacije Italije je bila aktivnost padalcev zgolj simbolična: premikanje po gozdovih, ena sama skupna (brezuspješna) akcija, kak sestanek s prebivalci. Po kapitulaciji pa je naša aktivnost zelo zaživela.

Za tako imenovano "goriško fronto" je bilo značilno, da pri njej ni bilo enega samega poklicnega vojaka ali častnika, ki bi lahko vodil navdušene borce v resen boj. Nanovo ustanovljene čete in bataljoni so bili res na položajih okoli mesta Gorice, v samem mestu pa so bile maloštevilne nemške sile.

Prva resna naloga, ki mi jo je dal poveljnik Primožič, je bila, da z manjšo količino razstreliva porušim most čez Sočo na cesti Gorica-Ločnik pa še oba mosta čez reko Vipavo pri Rubijah.

Ker je bil most v Gorici že zastražen, sem samo razstrelil progo pri Ločniku, mosta pri Rubijah pa sem poškoval, kolikor se je dalo.

Že naslednjega dne naj bi šel razstreliti železniški most čez Sočo v Solkanu, ki da je nezastražen. V pomoč mi bo cel bataljon. Ko sem s starim tovornjakom prispel v Solkan, so okoli mosta malo streljali, potem pa so Nemci iz bunkerjev na mostu, ki so jih bili zavzeli tisto noč, vsuli na nas točo svinčenk. Most je ostal nepoškodovan (morda je bolje tako!) in vrnil sem se na Vogrsko.

Valter Gorjanc je takrat rušil v Prvačini, Cvetko Šuligoj pa jo je skupil, ko je napadal most v Mirnu. Dobil je

strel v trebuh. Zahvaliti se mora temu, da je bil hudo lačen in je imel prazen želodec, da je ostal živ. Odšel je na zdravljenje v bolnišnico Pavlo, potem je delal v IX. korpusu in Briško beneškem odredu.

Z Gorjancem, ki je pozneje junaško padel med napadom v Baški Grapi, sva sama vodila našo četo pri raznih manjših podvigih. Konec meseca septembra (dnevo nismo več šteli) sva dobila ukaz, naj se spravimo nad viadukt, po katerem gre proga na spodnjem delu Doberdobskega jezera pri Trziču. Tam naj naredimo, kar se pač da.

S starim tovornjakom Sauer s trdimi kolesi in na verigo smo odpotovali iz Dornberka prek Renč in Temnice v Kostanjevico in naprej v Sela na Krasu. Tovornjak smo nato poslali nazaj, da bi ga skrili kje pri Kostanjevici. Srečali smo se z domačimi partizani in sklenili, da opravimo skupno akcijo. Poslali smo oglednike na progo, skupina pa naj bi v Brestovici počakala na noč. Območje je bilo takrat še v partizanskih rokah.

Opolnoči smo se prikladli do oglednikov. Ti so poročali, da vlaki malo vozijo, varnostne patrole pa gredo skoraj vsako uro. Ravno takrat je šla ena mimo. Sedaj je čas! Stekli smo na viadukt ter z rokami razgrebli, kar se je dalo gramoza. V luknjo smo postavili razstrelivo, nastavil sem vžigalno vrvico in ukazal umik v smeri proti Trstu. Ko sem zažigal, se je začelo streljanje iz smeri umika mojih. Vedel sem, da so naleteli na vračajočo se patrolo. Ker nisem smel za njimi, sem se obrnil v smer proti Trziču, tekel in štel sekunde. Ko je potekel čas,

Stanislav Simčič v Kairu leta 1943.

sem skočil pod progo v jarek. Strahovito je počilo. Na meni je ležalo neko telo. Opazil sem, da je partizanka, ki je bila v spremstvu. Ko sem jo pokaral, ker ni šla z ostalimi, mi je rekla, da je hotela pač videti, kako se vžiga mina.

Še dobro, da je ostala, saj je poznala steze prek močvirja, sicer ne vem, kako bi prebredel tisti del jezera. Ko sem se vrnil v Brestovico, sem našel vse tovariše zdrave, le eden izmed domačinov je bil ranjen. Povili smo ga, kolikor smo mogli. Priletel je gospodar hiše ter vpil, naj bežimo, ker se približuje nemška kolona tovornjakov.

Nemška ofenziva

Začela se je nemška ofenziva, ki je imela nalogo, da zapolni praznino, ki jo je bila pustila italijanska vojska s svojim umikom iz Jugoslavije. Vedel sem, da vse naše sile ne bodo kos enemu samemu nemškemu bataljonu. Odločili smo se za takojšnji umik v gmajno. Ranjenca, pri katerem je ostal en tovariš, smo zasuli z vejevjem, mi pa smo se urnih nog napatili v Sela na Krasu in potem v Kostanjevico, kjer smo imeli, tako sem mislil, tovornjak.

V Kostanjevici sem z daljnogledom opazoval cesto iz Opatjega Sela proti Kostanjevici. Videl sem dolgo kolono vozil, dal znak za preplah in navodilo, naj se vse, kar diši po partizanščini, takoj umakne iz vasi. Umaknili smo se v smeri Črnih Hribov nad Renčami. Po poteh smo srečevali vedno več razhajkanih borcev, ki so bežali iz kraških vasi, pa prišlekov iz Vipavske doline. Hotel sem jih malo urediti v nekakšne čete, da bi bilo nekaj reda, pa je začel nekdo vpiti proti meni: "Ti, ti, ki imaš dalekozor, vidi, če so ti, ki gredo po obronkih Fajtovega hriba v našo smer, ljudje ali Nemci!"

Pogledal sem in takoj uganil, da so pobočnica z nalogo, da zaščiti ceste. Ukazal sem, naj gredo vsi dol v smeri Venišča in se poskrijejo v udorine ter trnjevo grmovje, ki ga je bilo tam dovolj. Večina je ubogala, nekateri pa so šli naprej. Pri Železnih Vratih so naleteli na Nemce, ki so prišli iz smeri Lipe, ki so zagrešili pravi pokol nad temi nesrečneži.

Po odhodu pobočnice smo se z ljudmi, ki so mi sledili (bilo jih je kakih sto ali več), spustili do Gradišča in tam v vinogradih počakali noč. Cesta je bila zelo zasedena, a vozila so ponoči mirovala. V temi smo prečkali cesto, prebredli Vipavo in progo v Prvačini. Po hribih in brezpotjih smo odšli v Vrtovin in naprej na Čaven. Tam smo si skuhalih nekaj testenin brez zabele, samo da je bilo kaj toplega. Skrivali smo se v goščavi in opazovali okolico. Na poti iz Vitovelj na Krnico sem naštel 22 manjših oddelkov Nemcev, ki so šli kar naprej v smeri Velikih Lazen. Vedel sem, da nam ni mogoče nikamor iz relativno varnega kraja in da je najbolje, če počakamo kar ves dan na tem mestu.

V prvem mraku, ko smo računali, da so se Nemci že "izgonili", smo se odločili, da gremo po isti poti za njimi, pa naj bo, kar Bog da. Nekje pod Kucljem smo zaslišali v temi kričanje. Dva kričača sta v en glas vpila po nemško. Kaj, nismo razumeli, le ugibali smo, da sta se verjetno izgubila v noči in ne vesta, kam. Odločil sem se, da ju ujamemo. S tovarišem sva šla v smeri glasov.

Stanislav Simčič (na desni, v dolgih hlačah) in podnarednik Vuksan iz 4. čete gardnega bataljona na Bližnjem Vzhodu.

Ko so utihnili, sva poslušala, kje naj bi bila. Pa sem zaslišal zopet isti krik, tokrat više nad nama. Nekaj časa sva se spotikala po hribu za njima, potem sta utihnili in sva ju izgubila. Vrnila sva se na kraj, kjer naj bi naju čakala kolona. Tam ni bilo nikogar. Zaman sva jo iskala do jutra.

Kaj zdaj? Ker je bil moj tovariš bolan (imel je plevritis), sem mu moral pomagati v posteljo na dom, a to je bilo na Vogrskem. Pomagal sem mu, da sva prišla do njegovega doma. On v posteljo, jaz v vrbovje. Povsod so bili Nemci, pa še deževalo je. Neko dekle mi je prineslo cmoke, zabeljene z maslom. Prava poslastica! Tako sem počakal noč in se potem po travnikih in njivah odpravil domov v Bilje.

V hiši nisem našel nikogar. Ker sem bil na smrt utrujen, sem se v skednju ulegel na nekaj mehkega. Ko sem se prebudil, sem videl, da sem spal v ... pepelu. Vsi naši sosede so tisto noč prespali v eni hiši in v eni sami sobi.

Doma sem ostal nekaj dni, da sem se umil, opral in odpočil. Vzpostavil sem zvezo z aktivisti ter se dogovoril s sovaščanoma Edvardom Pericem in Rudolfom Frančeskinom, da skupaj odrinemo nazaj v gore k partizanom.

Za Valterja Gorjanca in celo trumo ljudi, ki so tisto noč izginili neznano kam, nisem nikdar nič zvedel, kajti Valter je kmalu za tem junaško padel v napadu na neki bunker. Tudi o njegovi smrti sem zvedel pozneje.

Reševanje angleških vojnih ujetnikov

Po glavnih cestah je bil relativno velik promet nemških vozil. Stranske poti pa so bile razmeroma varne. Z nekaj pozornosti se je dalo po njih hoditi tudi podnevi. Tako smo odšli iz Bilj prek Vogrskega in Šempasa na Čaven, od tam pa po gozdu na Lokve, kjer sem mislil, da bom našel štab Cone. Ker ga tam ni bilo, sem se od-

pravil na Vojsko, ker so mi na Lokvah zagotovili, da ga najdem tam. Na Vojskem sem zvedel, da je štab v Cerknem. Takoj smo odrinili tja in ga končno našli.

Po italijanski kapitulaciji je mnogo vojnih ujetnikov, Britancev in drugih, pobegnilo iz taborišč. Nekatere so Nemci zopet ujeli, drugi, ki so imeli več sreče, pa so se zbirali v Cerknem. Ob bombardiranju je bil v Cerknem nekaj dni pred mojim prihodom ubit višji častnik, menda Anglež.

Štab Cone si je belil glavo, kam in kako z bivšimi ujetniki, da bi bili varni pred nemškimi vdori. Čeprav so bili ubežniki, kot vojni ujetniki niso hoteli vzeti orožja in se tudi niso udeleževali bojev. Držali so se mednarodnih konvencij, ki bega ujetnikov ne obravnava kot zločin, njihovo oboroženost pa.

Odločili smo se, da jih spravimo najprej na Notranjsko, od tam pa naprej na osvobojeno ozemlje, od koder bi se lahko z letali vrnili k svojim. Dušan Kveder je določil mene, da jih odvedem. Ker sem edini znal angleško in sem bil še izurjen gverilec, je dejal, sem edini, ki mu lahko zaupajo to zelo težko in odgovorno nalogo.

(dalje v prihodnji številki)

Nekoliko povečana fotografija Simona Kosa, ki je krožila med primorskimi vojaki v Egiptu. Original je posodil Ciril Kobal iz Kopra, ki ga hrani od tistega časa. V Kairu je podoba tigrovca, ki je bil ustreljen decembra 1941 po drugem tržaškem procesu, prav gotovo širil prof. Ivan Rudolf.

Delovanje Društva slovenskih izobražencev

Kot vedno poročamo na tem mestu o živahni dejavnosti Društva slovenskih izobražencev, ki v Peterlinovi dvorani prireja vsak ponedeljek redna kulturna in družabna srečanja za svoje člane in prijatelje.

O kulturnih srečanjih v marcu smo delno že poročali. Tokrat nadaljujemo s kroniko od ponedeljka, 23. marca dalje. Na ta dan je bil gost v društvu duhovnik in pesnik Stanko Janežič iz Maribora. Predstavili so najprej njegovo zadnjo pesniško zbirko, o kateri je govoril prof. Martin Jevnikar, nato pa je avtor govoril o živahnem kulturnem utripu v Mariboru in nanizal celo vrsto zanimivih podatkov. Naslednji ponedeljek, 30. marca, so v Peterlinovi dvorani odprli fotografsko razstavo pariškega kulturnega ambasadorja Slovenije v Parizu prof. Evgena Bavčarja. O svojem delu je poslušalce seznanil tudi sam avtor v zanimivem pogovoru s poslušalci.

V ponedeljek, 6. aprila, je bilo v Peterlinovi dvorani tradicionalno vsakoletno velikonočno srečanje, na katerem so letos povabili tržaškega škofa Evgena Ravignanija. V ponedeljek, 20. aprila, je bil slovesen večer s podelitvijo letošnje nagrade Vstajenje. Prejel jo je Marko Sosič za roman

Ob podelitvi nagrade Vstajenje pisatelju in režiserju Marku Sosiču je iz romana *Balerina*, Balerina prebrala odlomek igralka Lučka Počkaj (na desni ob avtorju).

Balerina, Balerina. Nagrado je zmagovalcu izročil predsednik Zadrugne kraške banke, ki je poklonila denar za nagrado. O romanu je govoril prof. Pavle Merku. Nekaj odlomkov iz nagrajenega dela pa je prebrala igralka Lučka Počkaj. Zadnji ponedeljek v aprilu je prof. Sonja Gregori z diapoziti

prikazala Tibet - državo na strehi sveta.

Srečanja v Peterlinovi dvorani se bodo nadaljevala do sredine junija, ko nas čaka volilna preizkušnja za novi deželni svet Furlanije-Juljske krajine. Člani uredništva bomo seveda navijali za svojega kandidata, našega dolgoletnega sodelavca in urednika Iva Jevnikarja.

MINKA LAVRENČIČ PAHOR 90-LETNICA

Dne 1. aprila je praznovala 90. rojstni dan učiteljica in javna delavka Minka Lavrenčič, vdova po šolniku in kulturnem delavcu Dragu Pahorju. Rodila se je v Podragi na Vipavskem, končala učiteljske in leta 1930 emigrirala v Jugoslavijo. Med vojno so jo izgnali v Srbijo, nato je bila partizanska učiteljica in šolska nadzornica na Primorskem. Po vojni je bila v Trstu učiteljica, dokler je Zavezniška vojaška uprava ni odpustila, nato spet v letih 1960-73. Šolstvu je posvetila tudi večji del svojega raziskovalnega dela na Odseku za zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici. Sad tega dela je njen obširni zbornik *Primorski učitelji 1914-1941*.

Škof Evgen Ravignani je podal velikonočno misel v polni Peterlinovi dvorani.

Tržaški 85-letni javni delavci

V teh mesecih slavi v Trstu svoje 85-letne jubileje lepa skupina uglednih kulturnih in javnih delavcev.

Že 24. marca je praznoval 85-letnico duhovnik Franc Zlobec, 12. aprila igralec Stane Rztresen, 1. maja pa literarni kritik in urednik prof. Martin Jevnikar. Dne 6. junija bo praznoval 85-letnico pravnik prof. Stanislav Soban, 19. avgusta pesnik in pisatelj prof. Vinko Beličič, 26. avgusta pa pisatelj, urednik in javni delavec prof. Boris Pahor.

CERKEV IN DRUŽBA

Na pobudo Deželnega zavoda za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji-Juljski krajini, Krožka za družbeno vprašanja Virgil Šček in Inštituta za družbeno in versko zgodovino iz Gorice je bila 26. marca tudi v Trstu predstavitev zbornika s predavanji z goriškega posveta o Cerkvi in družbi na Goriškem ter njenem odnosu do vojne in osvobodilnih gibanj. Med referenti je bil tudi prof. Tomaž Simčič.

SPACALOVA MAPA

Lojze Spacal je imel v zadnjih mesecih več razstav v Sloveniji. V Tržaški knjigarni je Tatjana Pregl Kobe 1. aprila predstavila njegovo novo grafično mapo z 12 deli.

Prof. Evgen Bavčar z nečakinjo na tržaški otvoritvi fotografske razstave v Peterlinovi dvorani.

UMRL AVGUST FURLAN

V Trstu je 18. aprila umrl znani upravitelj papirnice, knjigarne in trgovine nabožnih predmetov Fortunato pri cerkvi Sv. Antona Novega v Trstu, 89-letni Avgust Furlan. V trgovini, ki je bila sprva zadruga, potem pa je postal njen lastnik, še danes pa je ena izmed zbirnih točk tržaških Slovencev, je delal kar 70 let.

UMRL JANEZ VIPOTNIK

V Ljubljani je 21. aprila umrl pisatelj in politik Janez Vipotnik. Rodil se je 21. avgusta 1917 v Zagorju. Pisal je novele, romane in mladinsko prozo, posvečal pa se je predvsem politiki. Med drugim je bil glavni urednik Dela, generalni direktor RTV Slovenija, predsednik SZDL in Zveze borcev, jugoslovanski minister za kulturo in član predsedstva CK Zveze komunistov Slovenije.

UMRL TONE SVETINA

Po daljši bolezni je 14. aprila umrl pisatelj in kipar Tone Svetina. Rodil se je 15. novembra 1915 na Bledu. V svojih delih je upodabljal zlasti dve temi: lovski in planinski svet (Stena, Lovčeva hči) ter vojno (Ukana, Volčiči). Trilogija Ukana (ki ji je kasneje dodal še dve knjigi) je bila svojčas zelo priljubljeno delo o partizanskem in vojnem dogajanju na Slovenskem.

Razprave SAZU

V Ljubljani so 24. marca predstavili sedem novih publikacij članov razreda za filološke in literarne vede Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Teolog in slavist Jože Rajhman je pripravil slovensko-nemško knjigo Pisma slovenskih protestantov, kar dopolnjuje že izdana Trubarjeva pisma. Taras Kermauner je v nadaljevanju svojih analiz slovenske dramatike objavil prvi del študije Slovenski plemenski junaki - Črtomir. Matjaž Bobič je v slovenščini in nemščini objavil razpravo Besedni red in zgradba starogrških besedil na mikenskih tablicah.

Milko Matičetov je uredil izbor razprav Nika Kureta o ljudski kulturi, Jože Toporišič pa II. knjigo Zbranega dela jezikoslovca Frana Ramovša.

Izšla sta še 16. zvezek Razprav, ki ga je uredil Jože Pogačnik in 26. zbornik Traditiones, ki ga je uredila Marija Stanonik pod naslovom Res slovenica - quo vadis? Posebno pozornost posveča Slovincem po svetlu.

PREKMURSKI IZUMITELJ

Dnevnik New York Times je 14. maja poročal o smrti 86-letnega izumitelja Emeryja L. Valyija, ki se je rodil v Murski Soboti, doktoriral pa je iz inženirstva v Švici in se leta 1940 izselil v Združene države, kjer je zadnja leta živel v kraju Katonah v državi New York. Umrl je 5. maja.

Valji je v ZDA med vojno delal pri jedrskem načrtu Manhattan, nato je registriral kakih 200 patentov, večinoma v zvezi z rabo kovin in plastike, ki gredo od avtomobilskih delov do najnovejše dvolitrske posode Pepsi-Cole. Na Univerzi Massachusetts so po njem poimenovali Valji Institute for Plastic Forming.

ŠTUDIJA O DR. I. ŠUŠTERŠIČU

Zgodovinar akademik dr. Janko Pleterski je pri založbi ZRC v Ljubljani izdal študijo Dr. Ivan Šušteršič (1863-1925) - Pot prvaka slovenskega političnega katolicizma. Ob osebnosti in delu najvplivnejšega slovenskega politika ob koncu prejšnjega in začetku tega stoletja avtor predstavlja takratna politična razmerja na Slovenskem.

28. REVIJA PESEM MLADIH

Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta je 22. marca priredila v Kulturnem domu 28. revijo otroških in mladinskih zborov *Pesem mladih*. Pred nabito polno dvorano je nastopilo 12 tržaških skupin, ki so ob koncu pod vodstvom Suzane Žerjal in ob spremljavi harmonikarskega ansambla *Synthesis 4* skupno izvedle pesem *Zorka Hareja* na besedilo Ljubke Šorli in v instrumentalni priredbi Klavdija Furlana *Veseli ringaraja*. Priložnostni govor je imela Lučka Križmančič, spored pa je povezoval Marijan Kravos.

OPERNA PEVKA KSENIJA VIDALI

Kulturno društvo Ivan Grbec iz Škednja (Trst) se je 22. marca spomnilo 60-letnice umetniškega dela domačinke, sicer pa pevke v ljubljanski operi in glasbene pedagoginje Ksenije Vidali. Posvetilo ji je brošuro, razstavo in prireditev, na kateri so spregovorili prof. Gojmir Demšar, skladatelj Fabio Vidali in mladostna prijateljica Alma Godina Ghirardi. Nastopili sta tudi pianistka Neva Merlak in mezzosopranistka Nora Jankovič. Spored je povezovala Nikla Panizon.

OBČNI ZBOR KKZ

V Celovcu je bil 27. marca občni zbor Krščanske kulturne zveze. Na njem so se med drugim spomnili 90-letnice ustanovitve koroške prosvetne centrale in so podelili odlikovanja zaslužnim kulturnim delavcem. Za predsednika je bil potrjen dr. Janko Zerzer, podpredsednika prof. Miho Vrbinca pa so zadolžili za načrt prenove "KKZ 2000", ki naj bi ga obravnavali na izrednem občnem zboru jeseni 1999.

ZASTAVE IN PRAPORI

V Boljuncu so 27. marca predstavili bogato dokumentirano in ilustrirano knjigo velikega formata *Zastava, sveta bodi ti nam vez, Društveni prapori na Tržaškem in v Istri pred prvo svetovno vojno*. Sestavila sta jo Boris Kuret in Salvator Žitko, izdala pa Narodna in študijska knjižnica v Trstu in Pokrajinski muzej iz Kopra. Poleg avtorjev sta o njej spregovorila ravnatelj NŠK Milan Pahor in župan Boris Pangerc. Nastopil je še tamburaški ansambel domačega Kulturnega društva France Prešeren.

Tržaški romarji so 25. aprila poromali na Brezje in počastili Marijo.

SLOVENŠČINA V KANALSKI DOLINI

V treh osnovnih šolah didaktičnega ravnateljstva na Trbižu se je januarja začel prostovoljni pouk slovenščine. Že pred leti so tak pouk uvedli za nemščino, slovenščina pa je bila doslej omejena na zasebne tečaje, za katere skrbi Kulturni center Planika. Odziv šolarjev, ki jih v Žabnicah, Ukvah in Beli Peči učita slovenščino Magda Ehrlich in Alma Hlede, je bil

navdušujoč. Otroci so tudi že prikazali igrico o Kamenem lovcu, ki so jo objavili v posebni knjižici v štirih krajevnih jezikih.

LIBERALIZEM IN ETIKA

V knjižni zbirki *Nove revije Libra* je izšla študija *Liberalizem in vprašanje etike*. Napisal jo je duhovnik dr. Anton Jamnik, spremni besedi pa sta prispevala profesorja Teološke fakultete dr. Anton Stres in dr. Janez Juhant.

Pater Egon Sendler, umetnica Silva Bogatec in župnik Zvone Štrubelj na otvoritvi razstave "Ikona, podoba Nevidnega" v Zinkovem domu na Opčinah.

CECOVINI-PAHOR

Tržaški pisatelj Manlio Cecovini je 2. aprila v tržaški knjigarni Minerva zelo laskavo predstavil italijanski prevod Nekropole Borisa Pahorja in sploh pomen slovenske tržaške književnosti. Čeprav je Cecovini že pred časom spremenil nekatera pretekla stališča, je bil tak javni nastop nekdanjega župana in evropskega poslanca ter voditelja Liste za Trst za marsikoga prijetno presenečenje.

FLAJBANOVE NAGRADE

Slovensko dobrodelno društvo v Trstu, ki bo jeseni praznovalo svojo 50-letnico, je 3. aprila enajstič podelilo Flajbanove nagrade in podpore za potrebne ter zaslužne študente. Na slovesnosti so spregovorili predsednik inž. Aljoša Vesel, predsednik ocenjevalne komisije inž. Franko Piščanc in tajnica prof. Vera Čok Vesel.

STO SHODOV

Družbeno politično društvo Edinost, katerega duša je prof. Samo Pahor, je imelo v nedeljo, 5. aprila, že stoti shod na trgu Zedinjenja Italije v Trstu. Gre za redne demonstracije na prvo nedeljo v mesecu v korist ustavno in mednarodnopravno zajamčenih, a neuresničenih pravic slovenske manjšine, ki se bodo nadaljevale do odobritve pravičnega zaščitnega zakona.

SLAVIA

Društvo Studenci iz Benečije je po stari knjigi Carla Podreccce izdalo za šolsko mladino prirejeno izdajo študije o Benečiji pod naslovom Slavia. Predstavili so jo v Špetru, in sicer s prireditelja Renzo Mattelig in Ferruccio Clavara ter domači župan Firmino Marinig.

PRIZIDEK DIJAŠKEGA DOMA

Pri Dijaškem domu Srečko Kosovel v Trstu je bila 7. aprila velika slovesnost ob postavitvi temeljnega kamna za obsežen prizidek. Blagoslovil ga je tržaški škof msgr. Ravignani, spregovorili pa so predsednik Dijaškega doma Dušan Križman, tržaški župan Illy, ljubljanska županja Vika Potočnik, slovenski šolski minister Gaber, podpredsednik deželnega sveta Budin, deželna odbornika Degano in Tanfani ter pokrajinski predsednik SKGZ Jazbec.

SLOVENISTI

Deveti primorski slovenistični dnevi so bili 2. in 3. aprila v Špetru. Tudi tokrat so bili udeleženci z obeh strani državne meje, posebno pozornost pa so posvetili Benečiji.

Na Visoki šoli modernih jezikov za pravajalce in tolmače tržaške univerze pa je bil 7. maja Prvi slovenistični dan, ki so ga posvetili slovenskim narečjem in predstavitvi novih študij Roberta Dapita (o rezijanskih imenih), Mirana Košute (Krpanova sol) in Dušana Jakomina (narečje Sv. Antona pri Koprju).

ARH. PRINČIČ NAGRAJEN

Arhitekt Aleš Prinčič, ki živi in dela v Vidmu, kjer se je rodil leta 1958, predava pa tudi na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani, je prejel Plečnikovo nagrado za leto 1998. Podelili so mu jo zaradi odličnega reševanja vsakdanjih problemov v vrsti družinskih hiš in interjerov.

ISKANJE LASTNE POTI

To je bil naslov simpozija slovenskih zgodovinarjev, ki se je začel 16. aprila v Mariboru in je bil posvečen 150-letnici programa Zedinjene Slovenije. Številni predavatelji pa so se dotaknili ključnih obdobij za slovensko samobitnost in državnost. Organizacijski odbor je vodil dr. Stane Granda. Udeležence so pozdravili predsednik Državnega zbora Janez Podobnik, mariborski rektor Ludvik Toplak in predsednik prve slovenske demokratične vlade Lojze Peterle.

GLASBA V NABORJETU

V Beneški palači v Naborjetu v Kanalski dolini je bilo 17. aprila že 24. srečanje glasbenih šol Gorenjske in zamejstva. Udeležili so se ga mladi glasbeniki iz Celovca, Jesenic, Kranja, Radovljice, Škofje Loke, Tržiča in Kanalske doline, kjer že 20 let deluje glasbena šola, poimenovana po Tomažu Holmarju.

GALERIJA A+A

Nedaleč od palače Grassi v Benetkah (Calle Malipiero 3073, San Samuele) so 17. aprila odprli slovensko umetnostno galerijo A+A. Tako potujočo ustanovo so slovenske obalne galerije pred petimi leti odprle v Madridu.

UMRL ODV. FRANC ŠKERLJ

V Trstu je 9. aprila umrl šolnik, družbeni delavec in odvetnik Franc Škerlj. Rodil se je 14. julija 1914 v Knežaku. Iz malega semenišča na Reki so ga izključili, ker je kljub škofovi prepovedi govoril slovensko. Pozneje je trikrat diplomiral v Padovi, iz leposlovnih ved, prava in političnih ved. Med vojno je bil zaprt, v posebnih bataljonih, naposled pa v partizanskih. Po vojni je bil v tajništvu Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora v Trstu, pomočnik javnega tožilca in nato predsednik okrajnega sodišča v Koprju, od šolskega leta 1952-53 do upokojitve leta 1976 je poučeval na slovenskih šolah na Tržaškem, ob tem pa do smrti opravljal odvetniški poklic. Ves povojni čas je bil med pobudniki in voditelji številnih ustanov in organizacij. Tako je v Trstu ustanovil Dijaško matico in Dijaški dom, v Koprju pa slovensko pomorsko šolo in radio. Med drugim je bil v Trstu predsednik Narodne in študijske knjižnice, tajnik Slovenskega gospodarskega združenja, tajnik Sindikata slovenske šole, član vodstva Slovenske kulturno gospodarske zveze idr.

Srečanje manjšinskih dnevnikov

Ob 50-letnici Primorskega dnevnika se je porodila zamisel, da bi v Trstu priredili srečanje dnevnikov evropskih narodnih manjšin. Uresničila se je sredi aprila v nekdanjem Narodnem domu, kjer je zdaj sedež Visoke šole modernih jezikov za prevajalce in tolmače in kjer je med drugim zadonela slovenska pesem Tržaškega okteta. Srečanje zastopnikov 32 dnevnikov je pripravil odgovorni urednik Primorskega dnevnika in predsednik Evropskega urada za manj razširjene jezike Bojan Brezigar, skupno pa sta ga priredila Primorski dnevnik in Slovenski raziskovalni inštitut. Ob pozdravih oblasti in ustanov, poročilih in delu po skupinah so bila na vrsti tudi srečanja ob obisku v Sloveniji. Vida Valenčič je v angleščini pripravila vodnik po manjšinskem dnevnem tisku v Evropi. Udeleženci so sklenili, da priredijo naslednje tako srečanje v Bocnu in ustanovijo agencijo narodnih manjšin, ki naj se poslužuje interneta.

V kulturnem programu je na "Prazniku frtalje" v Rupi nastopila dramska skupina iz Štandreža s humoristično enodejanko.

HABJANOVI MEJNIKI

Pri založbi revije 2000 v Ljubljani je na 269 straneh velikega formata izšla knjiga Vlada Habjana Mejniki slovenske zgodovine. Zaradi izvirnih in tudi spornih pogledov je vzbudila široke razprave. Predstavili so jo tudi na Tržaškem.

KRŠČANSKA FILOZOFIJA

Pri Mohorjevi v Celovcu je že lani prof. Jože Hlebs v nemščini izdal pregled krščanske filozofije na Slovenskem *Christliche Philosophie der Slowenen*. Ob splošnem pregledu slovenskih filozofov je posebno pozornost posvetil Ušeničniku, Janžekoviču, Vebru in Trstenjaku, predstavil pa je tudi živeče krščanske mislece.

ROMANJE KIPA FATIMSKÉ MATERE BOŽJE

V nedeljo, 3. maja, se je v tržaški škofiji začelo celomesečno romanje kipa fatimske Matere božje, ki ga 50 let hranijo v cerkvi na Opčinah in je znan zlasti po septembrskih marijanskih shodih s procesijami v tej vasi. V vseh cerkvah in središčih, kjer je slovensko bogoslužje, so pripravili verske slovesnosti in molitvena srečanja, ob tem pa nekaj spremljevalnih pobud. Tako je bila za začetek na Opčinah mladinska maša s srečanjem in popoldanskim nastopom domačih zborov ter zbora Hozana iz Ljubljane.

Strokovni posvet o odvetniku Josipu Agnelettu

V skupni priredbi Znanstveno-raziskovalnega središča Republike Slovenije v Kopru, Narodne in študijske knjižnice v Trstu, Zgodovinskega društva za južno Primorsko, Krožka za družbena vprašanja Virgil Šček iz Trsta in Kulturnega kluba Istra iz Ko-

pra je bil 18. aprila v Trstu celodnevni strokovni posvet Josip Agneletto - slovenski kulturnik in politik v Istri v Trstu (1884-1960).

Gre za pomembno novost, saj matične ustanove dolgo niso kazale velikega zanimanja za delo nekomunističnih skupin v zamejstvu po vojni, odv. Agneletto pa je bil od ustanovitve do smrti predsednik Slovenske demokratske zveze in občinski svetovalec samostojne slovenske liste v Trstu. Njegovo dobo in delo so z referati osvetlili Zdravko Vatovec, Milica Kacin Wohinz, Branko Marušič, Egon Pelikan, Milan Pahor, Nadja Maganja, Piero Purini, Gorazd Bajc in Nevenka Troha.

Zlasti v referatih Nadje Maganje (Elbrus poroča, Dokumenti o prvih letih Slovenske demokratske zveze v Trstu in njenem predsedniku dr. Josipu Agnelettu iz Arhiva Ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani), Gorazda Bajca (Odnos matice do tržaške politične opozicije v prvem povojnem obdobju) in Nevenke Trohe (Odnos Komunistične partije Slovenije in "Babičeve" Komunistične partije Svobodnega tržaškega ozemlja do Slovenske demokratske zveze v času sprejetju resolucije Informbiroja, 1948-54) so prišli na dan številni zgovorni podatki iz donedavna zaprtih slovenskih arhivov.

Državna sekretarka Mihaela Logar pozdravlja udeležence seminarja o Josipu Agnelettu.

JOHN EARLE O "PADALCIH"

Angleški časnikar John Earle, ki živi v Trstu in je v prejšnji številki Mladike objavil članek v rubriki Iz arhivov in predalov, je 23. aprila predaval za tržaško Britansko-italijansko združenje o britanski prisotnosti v Trstu in njegovi okolici med drugo svetovno vojno.

Glavnino 50-minutnega referata v italijanščini je posvetil angleškim misijam in "primorskim padalcem", ki so sodelovali z njimi in jih je povečini skrivaj pobila Ozna. Earle je zajemal iz angleških arhivov, a tudi iz člankov v Mladiki, številni udeleženci pa so v dvorani s ploskanjem izrazili priznanje trem preživelim domoljubom, padalcem Ivanu Božiču iz Mosta na Soči, Stanku Simčiču iz Bilj in Cvetku Šuligoju iz Gorice.

UMRL MIRO KAPELJ

V noči od 24. na 25. april je v Sezani umrl tržaški prosvetni in politični delavec Anton Mirko Kapelj. Rodil se je 2. avgusta 1920 na Stari Sušici pri Košani, v Rimu pa je končal učiteljske. Delal je v partizanskem šolstvu, po vojni pa je bil tri desetletja v uredništvu glasila KPI za Slovence Delo. Stranko je zastopal tudi v tržaškem pokrajinskem svetu (1966-69). Bil je tajnik Slovensko-hrvaške ljudske prosvete, ki je bila blizu KP, po združitvi s "titovsko" prosvetno organizacijo pa je postal podpredsednik Slovenske prosvetne zveze (danes ZSKD) in član vodstva SKGZ. Bil je med pobudniki revije Primorska poje, publicist in predavatelj.

ZGOŠČENKI V DOBERDOBU

V župnijski dvorani v Doberdobu so 7. maja predstavili dve zgoščenki. Na eni, ki prinaša nastope na reviji Naša pesem 97, so štiri skladbe, ki jih je tam zapel doberdobski zbor Hrast pod vodstvom Hilarija Lavrenčiča. Druga pa je v celoti (28 pesmi) sad domačega otroškega zbora Veseljaki, ki ga vodi Lucija Lavrenčič Terpin.

ŠTAJERSKI SLOVENC

V Potrni na avstrijskem Štajerskem so 16. maja odprli prvi slovenski kulturni dom, poimenovan po Avgustu Pavlu. Tam je zdaj sedež kulturnega društva Člen 7 za štajerske Slovence v Avstriji.

Dve novi knjigi Krožka Virgil Šček

Ivo Jevnikar, Marko Tavčar in Boris Bandelj na predstavitvi študije o Virgilu Ščeku.

Pri tržaškem Krožku za družbena vprašanja Virgil Šček sta nedavno izšli še dve knjigi iz niza "belih priročnikov", ki ga ureja Ivo Jevnikar in ki je dosegel že 24 zvezkov. Sociolog Boris Bandelj je izdal monografijo Katoliška socialno politična misel Virgila Ščeka, zgodovinar Egon Pelikan pa knjigo Josip Vilfan v parlamentu - Discorsi parlamentari dell'ion. Josip Vilfan.

Avtorja, predsednik Krožka Rafko Dolhar in urednik Ivo Jevnikar so knjigi predstavili na tiskovni konferenci v Trstu 22. aprila. Podobna predstavitev je bila 8. maja v dvorani Slovenske matice v Ljubljani, napovedana pa je še v Gorici in Kopru. Bandljevi študiji je bila posvečena predstavitev v Društvu slovenskih izobražencev 4. maja, ko je o njej govoril Marko Tavčar, in v Kosovelovi knjižnici v Sezani 22. maja. Pelikanovi knjigi pa so posvetili okroglo mizo avtorja ter zgodovinarjev Milice Kacin Wohinz ter Jožeta Pirjevca 27. maja v Vilfanovi dvorani v Trstu.

TRI NOVOSTI TRŽAŠKIH PISATELJEV

Pri založbi Lipa iz Kopa je izšel nov roman Dušana Jelinčiča Budovo oko.

Obnovljeno Založništvo tržaškega tiska pa je izdalo novo kriminalko Sergeja Verča Skrivnost turkizne meduze in prvi roman pesnika Marija Čuka Pena majskega vala.

NEMCI NA SLOVENSLEM

V Ljubljani so 8. maja predstavili zbornik Nemci na Slovenskem 1941-55, ki vsebuje gradivo raziskovalnega projekta, ki ga je vodil dr. Dušan Nečak. Istočasno je dr. Stefan Karner na Dunaju predstavil svojo raziskavo o Nemcih v Sloveniji, ki jih je danes naštel 1813.

LORETTA DORBOLO V ČEDADU

V bivši cerkvi sv. Franciška v Čedadu so odprli razstavo beneške umetnice Lorette Dorbolò, ki že 30 let živi daleč od doma in Italiji. V občinski dvorani v Špetru so ob tej priložnosti tudi predstavili monografijo o njenem likovnem ustvarjanju.

CANKARJEVO PRIZNANJE

Na tekmovanju iz slovenščine za Cankarjevo priznanje je maja dosegla prvo mesto v vseslovenskem merilu dijakinja 2. razreda znanstvenega liceja France Prešeren v Trstu Tatjana Udovič. Njena mentorica je bila prof. Slava Starc, obravnavana snov pa opus Cirila Kosmača.

V New Yorku o Slovencih v Italiji

16. maja je bil na univerzi Columbia v New Yorku celodnevni posvet o položaju Slovencev v Italiji, ki ga je priredil Ameriški slovenski kongres v sodelovanju s Svetovnim slovenskim kongresom. Na njem so predavali urednik beneškega kulturno verskega lista Dom Giorgio Banchig, ki je predstavil Slovence v videmski pokrajini, dr. Janko Jeri iz Ljubljane, ki je orisal pravni položaj Slovencev v Italiji, prof. Samo Pahor iz Trsta, ki je prikazal problematiko v zvezi z rabo slovenskega jezika v stikih z upravnimi in sodnimi oblastmi, in Ivo Jevnikar iz Trsta, ki je opravil primerjavo med pravnim in političnim položajem Južnih Tirolcev ter Slovencev v Italiji.

Posvet bo odmeval še v prihodnje, saj bodo prireditelji poskrbeli za natis predavanj, za njihovo vključitev v svetovno elektronsko omrežje internet ter dostavo najrazličnejšim oblastem.

Zasedanje v New Yorku se je začelo z nagovorom predsednika Ameriškega slovenskega kongresa, zdravnika dr. Silvestra Langa, nato sta udeležence pozdravila ravnatelj Inštituta za srednjo in vzhodno Evropo na univerzi Columbia dr. Micgiel in predsednik Svetovnega slovenskega kongresa dr. Jože Bernik iz Chicaga.

Sklepni povzetek je podal tržaški newyorški rojak, podjetnik inž. Hilarij Rolih, ki je jasno opozoril na dejstvo, da so Slovenci v Italiji diskriminirani in predlagal resolucijo v podporo prizadevanjem za pravično zakonsko zaščito.

Med udeleženci so bili poleg ameriških Slovencev različnih generacij iz New Yorka, Washingtona in nekaterih sosednjih držav, a tudi iz Kalifornije, še časnikarji, predstavniki slovenskega in italijanskega konzulata, slovenski veleposlanik pri Združenih narodih dr. Danilo Türk (ki je dan pred konferenco sprejel predavatelje in prireditelje v prostorih Stalne slovenske misije) in drugi, nenazadnje dolgoletni profesor na kolumbijski univerzi dr. Rado Lenček, ki ima velike zasluge za izvedbo uspešnega zasedanja.

V nedeljo, 17. maja, so gostje iz Italije sooblikovali tradicionalno "prosvetno uro", ki je vsako tretjo nedeljo v mesecu pri Sv. Cirilu v New Yorku.

Po maši, ki sta jo darovala župnik, frančiškanski pater Krizolog Cimerman in upokojeni duhovnik Alojzij Jenko, se je v dvorani zbralo nad sto rojakov. Pela je moška skupina Zvon iz Fairfielda, spregovorili so Samo Pahor, Ivo Jevnikar in Giorgio Banchig, pozdravila je tudi glavna tajnica Svetovnega slovenskega kongresa iz Ljubljane Jana Podobnik, srečanje pa je vodil Silvester Lango.

AMERICAN SLOVENE CONGRESS
NEW YORK, N.Y.

THE PROBLEMS OF THE SLOVENE MINORITY WITHIN THE BOUNDARIES OF THE ITALIAN STATE

MAY 16, 1998
INTERNATIONAL AFFAIRS BUILDING
COLUMBIA UNIVERSITY

PESNIŠTVO V BENEČIJI

V okviru niza Spoznajmo se - Conosciamoci, ki ga prirejajo Kulturno društvo Ivan Trinko iz Čedadada, Literarni klub iz Tolmina in Beneška galerija iz Špetra, so 9. aprila v Čedadadu odprli retrospektivno razstavo Miloša Volariča. Prof. Lojzka Bratuž z videmske univerze pa je predstavila diplomsko nalogo Anite Bergnach o slovenskem pesništvu v Nadiških dolinah od Petra Podreke do danes.

UMRL STANKO PETERIN

Konec aprila je v Ljubljani umrl strokovnjak za mednarodno pravo Stanko Peterin. Rodil se je 18. septembra 1913 v Gradišču ob Soči. Študiral je v Mariboru in Ljubljani. Med vojno je delal v partizanskem sodstvu, po vojni pa je do leta 1952 opravljal sodne in upravne funkcije v Trstu in Kopru. Nato je do upokojitve predaval zgodovino diplomacije in mednarodno pravo na ljubljanski univerzi. Vrsto razprav je posvetil tržaškemu vprašanju.

Zamejski pesniki v Pragi

Slovenski PEN klub je izdal antologijo zamejskih pesnikov Miroslava Košute, Renata Quaglie, Marka Kravosa, Aceta Mermolje, Marija Čuka in Alenke Rebule Tute z objavo izvirnikov in prevodov v češčino. Pod naslovom Duh po morski soli jo je uredil in ji napisal uvodni esej Marko Kravos. Na pobudo češkega PEN kluba in slovenskega veleposlaništva v Pragi so ob tej priložnosti v začetku maja nastopili v Pragi Miroslav Košuta, Marko Kravos in Marij Čuk. Večer je vodil František Bernhardt.

ZADNJI CELOVŠKI ZVON

Z bogato 57. številko je v Celovcu marca prenehal izhajati Celovski Zvon. Ob slovesu Jože Kopeinig napoveduje, da bodo začele vse tri Mohorjeve in tednik Družina izdajati v Sloveniji novo, sorodno revijo. Prva številka Celovškega Zvona je izšla septembra 1983. Revijo je do leta 1995 urejal ravnatelj slovenske gimnazije v Celovcu Reginald Vospernik, nato pa Vinko Ošlak.

SLOVENCİ NA MADŽARSKEM

Zveza Slovencev na Madžarskem in Državna slovenska manjšinska samouprava na Madžarskem sta izdali zbirko 20 zgodb v porabskem narečju Življenje je kratko, Pripovesti pa zgodbe. Napisala jih je Irena Barber, rojena leta 1939 na Verici, ki je 33 let delala na občini Zgornji Senik, v letih 1990-94 pa je bila tajnica Zveze Slovencev na Madžarskem. Svojo prvo knjigo je izdala leta 1993.

razstave

Dr. Evgen Bavčar v Društvu slovenskih izobražencev

V Peterlinovi dvorani Slovenske prosvete v Trstu je bilo v ponedeljek, 30. marca, odprtje fotografske razstave, na kateri se je s svojimi deli predstavil dr. Evgen Bavčar.

Srečanje z ustvarjalcem je potekalo v obliki vprašanj in odgovorov in odprtje razstave se je spremenilo v priliko za pogovor o marsikateri stvari.

Seveda se ob Bavčarju - fotografu ni mogoče izogniti zadregi, ki izvira iz dejstva, da so pred nami izredno zanimive slike, njihov avtor pa jih ne vidi. In poraja se nam vprašanje o tem, kako fotografije nastajajo, kako jih avtor doživlja, kaj ob tem ustvarjanju čuti... Zavedam se, zdaj, da so bila vprašanja nekako "mimo" bistva, kajti Bavčarjevi odgovori so postavljali v dvom sploh pravilnost ali utemeljenost takega razmišljanja, kjer se vse poenostavlja: jaz imam vid, torej vidim, in če vidim, vem, in ker vem, lahko posredujem naprej...

Ob odgovorih, ki izžarevajo lasten svet, v katerem stvari niso postavljene tako, kot misliš ti, da je prav, in nič drugače, zaslutiš, kako revno in omejevalno je v bistvu to enosmerno razmišljanje in koliko stvari je onstran naše gotovosti.

Težko je ponoviti ali obnoviti besede dr. Bavčarja, kajti on je storil dejanje, ki bi ga lahko še najbolje primerjala temu, da ti kdo odpre okno. Zdaj pa je odvisno od tebe, kaj boš v resnici ugledal pred sabo. Od tebe bo tudi odvisno, ali boš bežno preletel z očmi pokrajino pred oknom, ali pa jo boš vpiljal vase in jo tudi potem, še dolgo kasneje, nosil v sebi.

Drugo spoznanje ob srečanju z Bavčarjevimi fotografijami je vezano na pojmovanje percepcije. Ustvarjalec nas z opisovanjem lastnega pristopa do stvari opozarja na dejstvo, da je človek na poti "razvoja" izgubil veliko prvinskih sposobnosti, ker jih danes enostavno ne uporablja več, kaj še-

le, da bi jih uril. Kdo še posluša, zares posluša, kdo zaupa blazinicam svojih prstov, da bi se približal stvari, da bi jo spoznal. In predvsem: kdo se zna pogovarjati tako, da pride do prave izmenjave misli, čustev in zaznav?

Evgen Bavčar je izredno uspešen fotograf. Za sabo ima, tako berem v spremnem listu k tržaški razstavi, preko osemdeset predstavitev lastnega dela v raznih državah s številnimi in kvalificiranimi odmevi v časopisih. O njem so se laskavo izrazili mnogi kritiki in ga s tem še spodbudili, da se lotiva vedno novega dela in novih fotografskih raziskav ali ustvarjanja v ciklusih, kot je na primer sedanje zasledovanje rimskih prvin v naših krajih. Bavčar se izraža s fotografskimi posnetki, ki so odraz njegovih razmišljanj in nazorov, zato se je treba slikam posvečati ne le z umetniško občutljivostjo, ampak tudi razumsko in intelektualno. Nekatere stvari izraža Bavčar s simboli, in ker se med njimi npr. ptice pojavljajo večkrat, lahko že govorimo o Bavčarjevih ikonah. Slike njegove resničnosti so včasih večplastne, kar je ponovna metafora o najglobljem spoznanju s te razstave: videnje onstran je pravo videnje.

Magda Jevnikar

Razstava treh umetnikov na Opčinah

3. maja je bilo na Opčinah odprtje razstave z naslovom Morje Kras Ženske. Krožek Ob Pečini je organiziral srečanje treh umetnikov, ki so si sicer daleč po motiviki in izraznih sredstvih, a so oblikovali zelo zanimivo in privlačno razstavo. Predstavil jih je likovni kritik Walter Abrami, čigar besedilo je tudi natisnjeno v spremnem listu.

Med njimi je nedvomno veliko razlik, a tudi nekaj skupnih potez. Blizu

so si po letih, vsi trije spadajo namreč med mlajše likovne ustvarjalce, vsi trije so se izoblikovali samostojno in pri vseh treh je ob nedvomnem talentu opazna doslednost in tehnična spretnost. Za vse tri lahko končno trdimo, da so daleč od modnih trendov v umetnosti in zasledujejo lastno vizijo umetniškega, kjer je velik poudarek na izrazni izčiščenosti in tehnični dognanosti.

Med njimi predstavlja nekakšno odkritje Daniela Rumini. Njene slike prikazujejo ženske portrete, ki delujejo zaradi nenavadnega izreza presunljivo. To so portreti brez obrazov, pri katerih torej ne gre za upodobljanje potez, ampak za ustvarjanje občutij, kakršne vzbuja izbira barve v vseh možnih odtenkih. Spretno niansiranje se pod večšo roko, ki vnaša v barvno gmoto dobro premišljene prakse, spreminja v nekakšen psihološki zemljevid s številnimi namigi. Nič ni točno določeno ali enoznačno, nasprotno, gledalec mora sprejeti izziv, da se prepusti občutju, ki izžareva iz slik, in skuša raztolmačiti skrivnostne podobe. Če se ozrem po tržaških slikarjih, bi navedla, da me je Ruminijeva najprej spomnila na Rosignana, in sicer na tisto njegovo spretnost, da ustvarja slike v eni sami barvi, a z razvijanjem bogate lestvice odtenkov, ki jih vsaka barva nosi v sebi. Temu pa dodaja umetnica temeljito obdelavo površine, ki jo s številnimi, sicer rahlimi posegi bogati z detajli in pomeni.

Drugi razstavljalec, Fulvio Cazzador, ima za sabo več samostojnih in skupnih razstav. Izhaja iz dediščine tržaškega slikarja Giannija Brumattija, a je s to razstavo stopil za korak v stran od njegove likovne poetike. Tokrat je ustvaril cikel na temo morja in mediteranskega okolja. Njegovi pejzaži so domišljijiski in včasih celo igri-vo nadrealistični. Najraje se izraža na res velikih platnih in namerno uporablja ne le bogate, ampak celo razkošne barve. Mediteran je sončnost in torej živost in pravi izbruh energije. Prevladuje modra barva, ne le zaradi morja in neba, saj je vseprisotna tudi med hišami, pojavlja pa se tudi zlata, kar izdaja njegovo navezanost na bi-

zantinsko umetnost. Dela so nastala v zadnjih dveh letih in so tematsko ter oblikovno homogena.

Tretji med slikarji na razstavi je Paolo Pascutto, o katerem sem že večkrat pisala. Čeprav je mlad, se je že uveljavil in je prejel nagrade in priznanja na deželni ravni. Kot je povsem umestno poudaril kritik na odprtju, gre za slikarja, čigar dela so takoj razpoznavna in čigar slik ni mogoče pozabiti. Njegova platna, tokrat jih je razstavil šest, govorijo o Krasu: Jesen je že tu iz leta 1997 je triptih, kjer se poigrava z listom v značilnih jesenskih barvah, kakršne nam nudi kraška pokrajina, Romantični sprehodi so ena sama trpka ironija o tem, kaj vse je prinesel napredek na Kras, dalje je tu igriv poklon kraškemu marmorju z besedno zamenjavo italijanskega prevoda. Pascutto je pozoren opazovalec okolja, sredi katerega je zrasel, zna ga dojemati lirično, npr. v sliki Večerne misli, zna pa biti tudi oster in ironičen, kadar vidi, kako drvi vse v propad.

Magda Jevnikar

... knjige

Ob zadnji knjigi Jeana Guittona

Danes 95-letni francoski katoliški filozof Jean Guittou, član Francoske akademije, je bil v socialističnem petdesetletju na Slovenskem iz razumljivih razlogov toliko kot neznan, zato naj bo tu na kratko predstavljen.

Rodil se je leta 1901 v mestu Saint-Etienne. Kmalu se je uveljavil kot pisatelj in filozof. Napravil je univerzitetno kariero in učil na pariški Sorboni, potem ko se je po vojni ubranil očitka kolaboracionizma. Leta 1961 je bil izvoljen v Francosko akademijo, kjer je nasledil Léona Bérarda. Leta 1987 pa je postal tudi član Akademije moralnih in političnih znanosti. Bil je prijatelj zadnjih papežev, še posebno Pavla VI., in miselni sogovornik pokojnega francoskega predsednika Mitteranda. Bil je edini katoliški laik, ki ga je papež pooblastil, da se je udeležil 2. vatikanskega cerkvenega zbora.

Svojo zadnjo knjigo je ponaslovil **Mon testament philosophique** - Moja filozofska oporoka - in v njej je na literarno mojstrski način, kakršnega zmore skoraj samo še Francoz, v fantastičnem videnju prikazal zadnje trenutke svojega življenja: smrt, pokop in sodbo. V to dogajanje pa se vpletajo srečanja z vrsto imenitnih ljudi vseh časov, od Grka Sokrata preko Dantega do sodobnika Mitteranda.

Prvi, s katerim se sreča nekaj ur pred smrtjo, je njegov veliki rojak Pascal, s katerim razpravlja o razlogih, zakaj človek verjame v Boga.

Naslednji sogovornik je prav tako njegov rojak in sodobnik, še več, učitelj - Bergson. Z njim, Judom, ki je umrl na pragu vstopa v krščanstvo - vanj ni hotel prestopiti samo v znamenje solidarnosti s sonarodnjaki, ko je Hitler vdiral v Francijo -, razpravlja o razlogih, da je človek kristjan.

Tretji, s katerim se sreča na pragu smrti, je papež Pavel VI. - v njegovih rokah tudi umre -, s katerim pretresa razloge, zakaj biti katoličan.

Pogrebni maši že mrtvi Guittou prisostvuje s tribune v cerkvi Invalidov. Med dolgim obredom gleda na množico, obžaluje nekatere odsotnosti in prisluškuje temu, kaj nekateri govorijo o njem.

Tako lahko vzpostavi svojo lastno resnico o nekaterih aspektih intelektualnega življenja svojega časa. Medtem ko pomožni škof bere homilijo odsotnega kardinala Lustigera, Guittou (ob omembi kardinalove antipatije do njega) lahko na široko razpravlja z marsikom o marsičem. Tako na primer s slikarjem El Grecom o slikarstvu (naj omenimo trditev, da nova doba ne zna risati), z generalom De Gaulleom o problemu zla (če ni Boga, ni zla), o ljubezni in poeziji z Dantajem, o raznih filozofskih vprašanjih pa s Sokratom, Blondelom (tega svojega sodobnika imenuje politično ničevega, a svetnika), Senghorjem...

Kot zadnja točka te dantejevske onstranske poti se odvijte sodba, ki ji prisostvujejo nekateri slavni pogubljeni, a kjer začudeni vidimo, da v Guittouovo obrambo nastopita velika svetnica - Terezija iz Lisieuxa ter velik politik - Francois Mitterand. Tukaj av-

tor razkrije bralcu nekatere presenetljive stvari v zvezi s svojimi srečanji s francoskim predsednikom v njegovih zadnjih letih.

Bralec brez težave soglaša z mnenjem francoskega kritika, ki v svojem zapisu na platnici trdi, da Guittou s tem, da postavlja dramaturgijo svoje knjige v zadnje trenutke človeškega bivanja, poklanja bralcu izreden dar: sebi in vsakemu človeku zastavlja nekatere bistvena vprašanja o smislu življenja: vprašanja o Bogu, o zlu, o nesmrtnosti. Prav tako ni težko soglašati z mislijo, da Guittou izpostavlja elemente za veliko filozofsko, duhovno in religiozno diskusijo tretjega tisočletja.

Nefrancoski bralec, ki seveda bere knjigo z drugačne distance, pa utegne imeti ob tem delu tudi kakšen pomislek. Tako se lahko začudi ob tem, da se skoraj stoletni katoliški mislec sploh ustavlja ob takšnih za kristjana manjvrednih kategorijah, kakršne so na primer uspeh-**succès**, renomé-**célebrité**, slava-**gloire**. Kakšen Maritain jih gotovo ne bi jemal v obzir. A tu se srečujemo z mislecem drugačnega, manj asketskega kova, ki mu mondenost ni bila povsem tuja, s človekom, ki hoče biti svojevrsten vernik - svobodomislec - **libre penseur**. Zase na primer nekje pove, da več misli kot moli.

Vsekakor dražljiva knjiga, napisana z izredno miselno in literarno vervo, da bi človek pri petindevetdesetletnem avtorju skoraj pomislil na biološki čudež.

A. R.

Vsaka slovenska družina ima na mizi

mladiko

Mariza Perat: Ob 90-letnici slovenske Marijine družbe v Gorici

Leta 2001 bo slavila Gorica 1000-letnico prve omembe svojega obstoja in obenem slovenske prisotnosti v njej. Italijanski avtorji pišejo o tem knjige, zato smemo tudi Slovenci prišteti v ta sklop spominsko knjigo, ki jo je skrbno zbrala, bogato dokumentirala tudi s fotografskim gradivom učiteljica, mladinska pisateljica, prevajalka in kulturna delavka Mariza Perat. Knjiga ima naslov **Ob 90-letnici slovenske Marijine družbe v Gorici** in je izšla pri Goriški Mohorjevi družbi na 131 straneh.

90 let je za vsako ustanovo dolga doba, še posebej pa v zamejstvu, kjer je bila izpostavljena vsem političnim spremembam italijanske države in dveh svetovnih vojn. Fašizem je zatrl vse slovenske organizacije, društva, ustanove in časopise, ohranila se je le Marijina družba za dekleta in žene, ker je imela sedež v stolnici in se je vse delovanje odvijalo v največji tišini in obzirnosti. Nekaj časa so morale imeti družbenice mesečne shode na Kostanjevici, ker se je njihova cerkvičica sv. Antona, kjer so imele sedež, zdela preblizu kvesture. Kljub vsem težavam pa je bila prav Marijina družba tista, ki je ves čas skrbela za petje v stolnici pri jutranji slovenski maši in nekaj časa tudi na Travniku. Marijina družba je bila za časa fašizma - kot smo že omenili - edina slovenska organizacija v goriškem mestu.

Marijino družbo za slovenska dekleta v Gorici je ustanovil stolni vikar Ciril Vuga 7. decembra 1907, prvi sprejem pa je bil 25. marca 1908 in ga je vodil nadškof Sedej. V Marijino družbo je vstopilo 139 deklet, leta 1914 jih je bilo že 386. Vuga je položil Marijini družbi trdne temelje, ker je zelo skrbel za versko življenje. Družbo je vodil samo eno leto. Bil je bolehen in je umrl leta 1922.

Drugi voditelj Marijine družbe je bil dr. Ignacij Kobal, tudi stolni vikar in župnik in umrl 1922 kot Vuga. Leta 1911 so ustanovili v Gorici Marijin vrtec, ki je dobro deloval. Med vojno je odšla Marijina družba v begunstvo

v Bruck ob Litvi in tukaj nadaljevala z delom. Članic je bilo 300, prav tako je deloval Vrtec.

3. novembra 1918 je bilo sklenjeno premirje in Italijani so najprej zasedli Trst, potem še Gorico. Marijina družba je dala sama popraviti cerkvičico sv. Antona in na god sv. Antona je bila spet odprta. Prvi shod v cerkvičici je bil 13. junija 1920, čeprav je bila cerkev prazna: brez klopi, klečalnikov in brez podob na stenah. Dvorano za sestanke in prireditve so dobile v telovadnici Novega doma in so jo na lastne stroške opremile. Prvo nedeljo maja 1921 je bila v njej slavnostna akademija. Začele so se živahne verske in kulturne prireditve. 2. oktobra 1922 je spremljalo 130 družbenic kot častna straža Marijino podobo, ko se je vračala na Sv. Goro.

Razmere v Gorici za Marijino družbo so bile težje, da se je morala omejiti samo na versko delovanje v različnih cerkvah, da jih oblast ni opazila. Leta 1937 se je Marijina družba spet vrnila v cerkvičico sv. Antona, naslednje leto so vpeljali vzorne tedne, neke vrste duhovne vaje, ko so imeli vsak dan mašo in po dva govora. To se je obdržalo do leta 1967. Od aprila 1938 do novembra 1939 je izhajal list **Svetogorska Kraljica**, ki ga je izdajala Marijina družba.

Po padcu fašizma se je versko in kulturno delo obnovilo in pomnožilo. Že januarja 1945 je začela izhajati **Vijolica**, glasilo Marijine družbe, ki izhaja še danes, ima 53 let in je najstarejše zamejsko glasilo. Dolga leta jo je urejala pisateljica Zora Piščanc in ji dala trdnost in podobo. V listu niso pisali samo o Marijini družbi in njenem delu, ampak so spremljali vse slovensko življenje na Goriškem in po vsej Sloveniji, zato je v listu veliko splošno-slovenskih podatkov, ki jih drugod ne najdemo.

Dne 6. in 9. maja 1948 so proslavili 40-letnico Goriške Marijine družbe. Proslava je bila doživeta in veličastna. Dne 9. marca 1958 pa so v Domu Brezmadežne na Placuti članice polnoštevilno proslavile zlati jubilej svoje kongregacije. Voditelj dr. Kazimir Humar je orisal delo članic in voditeljev, ki jih je bilo vsega sedem. O prvih dveh smo že govorili. To sta bila Ciril Vuga in dr. Ignacij Kobal. Tretji je bil Ignacij Valentincič, od 1922 do 1926,

četrti Leopold Cigoj do 1935. Za njim Mirko Brumat do 1950. Dosegel je, da se je za novo leto 1944 uvedla slovenska maša pri Sv. Ignaciju na Travniku. Začel je leta 1945 izdajati **Vijolico**, glasilo Goriške Marijine družbe. Do 1952 je vodil Marijino družbo dr. Franc Močnik, za njim pa od 1953 do danes dr. Kazimir Humar. Dr. Humar je delaven na raznih področjih: vrsto let je poučeval slovenščino na slovenskih srednjih šolah v Gorici, sestavil je več učbenikov, med njimi **Kratek pregled slovenskega mladinskega slovstva, Ljudsko pesništvo**, učbenik za verouk za 4. razred učiteljskega **Pot v življenje**, ki je ciklostilirano izšel trikrat. Bil je soustanovitelj, urednik in sodelavec mladinske revije **Pastirček**. Sodeluje v Koledarju Goriške Mohorjeve družbe, pisal je članke za Primorski slovenski biografski leksikon in sodeluje v goriških katoliških tednikih.

Dne 10. junija 1979 je nadškof Peter Cocolin podelil papeško odlikovanje "Pro Ecclesia et Pontefice" dveh članicama goriške Marijine družbe, in sicer pesnici Ljubki Šorli-Bratuž in pisateljici in dolgoletni tajnici Marijine družbe Zori Piščanc. To odlikovanje podeljuje Cerkev katoliškim laikom za njihove zasluge na področju cerkvenega in verskega delovanja.

Ves čas delovanja Marijine družbe pa deluje tudi njen pevski zbor, ki poje še danes pri slovenski maši v stolnici. Zbor je vodila Pavla Makuc. Orglal je sprva prof. Emil Komel, nato vikar dr. Mirko Brumat, po njegovi smrti 1950 je petje in orgljanje prevzela prof. Lojzka Bratuž in opravlja to nalogo še danes.

Knjiga Marize Perat o goriški Marijini družbi ob njeni 90-letnici je odlično delo, ker je avtorica vsestransko prikazala delovanje te verske kongregacije, ki je morala iti skozi mračno dobo italijanskega fašizma in skozi dve svetovni vojni, pa je vse prestala, ker je imela odlične voditelje, ki so znali članice prekaliti in pripraviti na vse težave. Veliko so molile, toda prav tako so veliko kulturno in socialno delale, saj ni bilo v Gorici pobude, pri kateri ne bi bile sodelovale članice Marijine družbe. Avtorica se je poslužila vseh dostopnih virov, zato je knjiga bogata in zanesljiva za vse Slovence.

Martin Jevnikar

Delovanje knjižnice Dušana Černeta v letu 1997

Petnajst let je že minilo, kar smo pričeli z urejevanjem knjižnice Dušana Černeta v Trstu. V vseh teh letih aktivnega delovanja je naša ustanova nenehno rasla in se razvijala v pomembno kulturno ustanovo slovenske manjšine v Italiji. Na knjižnih policah Knjižnice Dušana Černeta je neprecenljiva vrednost v zbirkah slovenskega zdomskega tiska, ki nazorno opisuje in opisuje delovanje slovenskega človeka v tujini na kulturnem, prosvetnem, športnem, verskem, vzgojnem itd. področju, ter boj za ohranitev slovenske besede v tujini. Vse to dragoceno gradivo smo v minulih letih z veliko ljubeznijo zbirali, dopolnjevali in ga obdelali ter je sedaj na razpolago vsem zainteresiranim ljubiteljem slovenske knjige in slovenske besede. S tem delom bomo tudi v bodoče nadaljevali, tako da bomo čimbolj izpopolnili naš knjižni fond, kar je glavna in prvenstvena naloga Knjižnice Dušana Černeta.

Inventarizacija

V preteklem letu je bilo inventariziranih 570 knjižnih enot. Knjižni fond smo v glavnem povečali z darovi raznih ustanov, knjižnic in posameznikov. Večje število knjig smo tudi nabavili v knjigarnah ter pri privatnikih. V preteklem letu smo s prispevkom Ministrstva za kulturo Republike Slovenije nabavili večje število novejših slovenskih knjig. Knjižno gradivo naše knjižnice izpopolnjujemo tudi z zamenjavo. Pri tej zamenjavi sta glavni ustanovi Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani in raziskovalni inštitut Studia Slovenica prav tako iz Ljubljane. Naj se ob tej priložnosti zahvalimo gospodu Janezu Arnežu, upravniku knjižnice Studia Slovenica, za njegovo nesebično pomoč pri izpopolnjevanju našega knjižnega gradiva.

Kot smo že omenili, je bilo leta 1997 inventariziranih 570 knjižnih enot, to je knjig, brošur in periodične-

ga tiska. Skupno je bilo do konca leta 1997 inventariziranih 8383 publikacij. Inventarizirali smo tudi 82 enot drobnega tiska. Skupno je sedaj inventariziranih 578 enot drobnega tiska.

Katalogizacija

Tudi v letu 1997 smo glavno skrb posvečali katalogiziranju knjižnega gradiva. V glavni knjižni katalog smo vložili 504 knjižne listke. V katalog slovenskega zdomskega tiska pa je bilo vloženi 43 knjižnih listkov. Konec leta 1997 je bilo v glavnem katalogu 7270 in v katalogu slovenskega zdomskega tiska 1773 kartotečnih listkov. V signaturni katalog je bilo vpisanih 258 zaporednih knjižnih izdaj.

Stiki

Stike s tržaško semeniško knjižnico smo še poglobili, tako da redno prejemamo njihove dvojnike v zamenjavo za knjige, ki jih mi dostavljamo knjižnici. Tudi ostale stike smo obdržali. Redno sodelujemo pri izmenjavi knjižnega gradiva z Narodno in univerzitetno knjižnico ter s knjižnico Studia Slovenica. Navezali smo tudi stike z nekaterimi duhovniki in prosvetnimi delavci, ki delujejo v Severni Ameriki in nam prav tako pošiljajo slovenski tisk, ki je, ali še izhaja v Ameriki in Kanadi.

Vezava

Lansko leto smo nadaljevali z vezavo našega periodičnega tiska. V knjigovoznico smo poslali vse tekoče izdaje (tednike, mesečnike, dvomesečnike itd.) slovenskega zdomskega tiska. Glede vezave periodike zdomskega tiska smo v glavnem na tekočem in to bomo tudi nadaljevali v tekočem letu.

Izposoja

V preteklem letu je bilo v knjižnici izposojenih 266 knjižnih izdaj ter 56

kompletnih letnikov periodičnega tiska. Nekaj periodičnega tiska smo fotokopirali za privatne izposojevalce, kakor tudi za razne ustanove in knjižnice.

Bibliografija

V 28. številki Novic smo obljubili, da bi bibliografija slovenskega tiska v Veliki Britaniji izšla v letu 1997. Te obljube nismo mogli uresničiti, ker še vedno čakamo knjižno gradivo, ki nam mora prispeti iz Velike Britanije. Upamo, da bomo bibliografijo izdali letos in tako izpolnili v lanskem letu dano besedo.

Novice Knjižnice Dušana Černeta

Že vrsto let objavljamo v Mladiki Novice Knjižnice Dušana Černeta. Te novice, prve v letu 1998, so že tridesete. V vseh teh letih smo poleg vsakoletnega delovanja knjižnice, obravnavali tudi druge knjižne probleme. Tako smo v prvih številkah bibliografsko opisali nekaj enot periodičnega tiska, ki je izšel drugod po Italiji in ni bil nikjer zaznamovan (naše delo: Glasilo slovenskih Salezijancev, Med nami: Vestnik Slovenskega društva Slomšek v Rimu, Kongregacijski list Šolskih sester III. reda sv. Frančiška v Rimu, Lipa: List za lepoznavske vaje gojencev nadškofovskega mladenškega semenišča v Gorici). V 10. številki Novic je naš sodelavec Ivo Jevnikar objavil zanimiv pregled slovenskega tiska v Veliki Britaniji po drugi svetovni vojni. V 25., 27. in 29. številki smo pričeli z objavo rariet, ki jih ima Knjižnica Dušana Černeta v svojih arhivih. S popisom naših rariet bomo nadaljevali tudi v naslednjih številkah. Veliko pozornost smo posvetili novim knjižnim izdajam naših zamejskih pisateljev in pesnikov ter delovanju slovenskih založb v Italiji.

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Tovarišica Multikulturalnost v Trstu

- O, botra Multikulturalnost, dober dan v Trstu! Kako sem vesel, da vas vidim, potem ko sem toliko bral o vas! *Primorski dnevnik* vas je poln. Sami?

- Moja sestra Similacija je z mano, pa sem jo poslala po tobak.

- Nate cigareto, če hočete prižgati!

- Hvala. Veste, jaz ne kadim, gospod. Jaz tobak žečim. Sem čikarica.

- Stvar okusa... Tako torej: v Trstu vas vidim. Po predsednikih Italije, Slovenije in Madžarske še vas, tovarišico Multikulturalnost!

- Ah, s Koroškega prihajam. Rada bi oblezla ves slovenski svet, od Porabja navzdol. Kako naj izpustim Primorsko?

- Od kakšnega zlobnega jezika sem slišal, da so vas s Koroškega spodili.

- Kakšen klerikalec je morda imel kaj proti meni, a sicer sem se na Koroškem kar najbolj počutila. Pri Šturmovih sem na primer kar zacvetela. Kakšna prisrčnost! Eno samo kuhanje in pečenje meni na čast. Ne, prav nič me niso spodili Korošci. Iz Trsta me boste spodili!

- Na one edinjaše Sama Pahorja ne smete naleteči. Tisti bi vam res lahko kaj naredili. Sicer pa imamo pesnika, ki vas komaj čaka, da vam izkaže svoje gostoljubje.

- Pesnika?

- Ne veste, kaj je poezija? Lirična poezija? Prisluhnite: *O luna blede in okrogla sploh, jaz gledam te in pravim, oh*. Ja, v Trstu vas bo sprejela poezija...

- Toda neki pisatelj me napada, še preden sem prišla sem! V žlici vode bi me utopil tisti brezsrčnež, ko mu jaz nič nočem.

- Mislite onega drugega Pahorja, Borisa. Ampak tisti je utapljal že Kardelja.

- Ubožčka... Jej, kako lažje bi bilo meni, nosilki njegovega duha, ko bi tisti človek živel!

- Gotovo bi vas povabil v svojo vilo na Lošinj. Ali v ono drugo pod Triglavom... Tam bi nabirali gobe z njim...

- Pahor ga ja napadel, res. A Kardelj je vendar imel Udbo, tajno policijo, da ga je branila. Koga imam jaz?

- Vi pa boste imeli njegove dediče, tovarišica Multikulturalnost. Kardeljevščino, da tako rečem. Kar v Ljubljano pojdite, boste videli! Saj mislite tudi v Ljubljano?

- Kako da ne? Saj bo tam več posluha zame, kot ga je imelo zamejstvo. Ljubljana je na dnu duše multikulturalna.

- Saj pravim, da boste imeli za sabo, kar je kardeljevskega. Začenši z LDS tja do ZLSD. Tudi Jelincič bo za kakšno srbsko-slovensko multikulturalnost. Pa še oni podganarji z Brezij se vam utegnejo priključiti.

- Veste, da me Slovenija ne skrbi? Tam je vse že tako multikulturalno, da se bom v Sloveniji pomladila.

- No, prav vsi ne bodo za vas. Nadškof Rode že ne.

- Seveda ne. A tudi če bi bili vsi proti meni, ne bi obupala. Šla bi se vpisat med verske skupnosti, kjer vpišejo vsakega. Če so vpisali molilce hudiča, bodo tudi pristaše Multikulturalnosti, ne?

- Lejte, Similacija prihaja.

(Similacija) - A brez tobaka za čikanje, ljuba sestra. Trst ga ne premore, pa če sem obredla še toliko trafik.

- Tovarišica Multikulturalnost, brez skrbi! Oni pesnik, ki bo vaš gostitelj, vam bo postregel tudi s tobakom za čikanje. Tako rad vas ima, da je v svoji pesniški tenkočutnosti vnaprej uganil vse vaše okuse. Tudi vašo čikaško strast!

- Pa pojdimo. Ah, vsi me imajo za mlado, pa tako težko hodim, sem že tako stara... No, saj tudi Similacija ni mlada...

- V Trstu že ne boste umrli, tovarišica Multikulturalnost.

- A če umrem, naj me oni pesnik pokoplje cerkveno, tudi če sem tovarišica. Pred smrtjo si ni dobro zapirati nobenih vrat.

Pismo

Predragi Čuk!

Pameten kot si, me boš gotovo lahko rešil dvomov in negotovosti, ki me zadnje čase gnjavijo, še toliko bolj, ker ste na Tržaškem pravi izvedenci za take probleme.

Prekrasen pomladanski dan se je nagibal h koncu in namesto da bi se podala na lov za navadno mesnato hrano, se mi je zahotelo po čim posebnem. Šla sem torej v kuhinjo, vzela iz hladilnika nemško solato, ki sem jo popoldne kupila pri kmetu, jo očistila in oprala ter ji dodala italijanski radič in paradižnike iz marketa. Skuhala sem jajčke srečne nemške kokoške, odprla še škatlo italijanskega fižola, škatlico tune iz Malajzije, dodala še nekaj italijanskih kaper in vse skupaj začinila z mediteransko morskijo soljo, arabskim poprom, nemško-italijansko mešanico kisa ter oljnim oljem iz Toskane.

Nastala je tako katalonska solata, ki sva jo v dveh pojedla s kurdskim kruhom in jo zalila s črnino od Piščancev, pri čemer me je obšel dvom: da ni to morda tudi neke vrste multikulturalnost, kaj se Ti zdi?

Lep pozdrav!

Tvoja Sovica

za smeh in dobro voljo

Dve prijateljici zaupno:
– Veš, z eno nogo sem v zakonu...

– Toda to je čudovito!

– Že, toda na žalost ne v svojem.

–o–

– Kaj ste imeli? vpraša natakar gosta, ki hoče plačati.

– To ve pa samo kuhar. Jaz sem naročil golaž.

–o–

– Zakaj so te zaprli?

– Za nič.

– Kako, za nič?!

– Vlomil sem v blagajno in v njej ni bilo nič.

Ribič ribiču, ki sedi na bregu:

– Je tu dobra voda?

– Dobra. Ribam se sploh ne da ven.

–o–

– Tvoj pes je čisto podoben tvojemu sinu.

– Kako to misliš?

– Tudi on nič ne uboga.

Vse to sva prihranila, ker nimava otrok

Na valovih jezera se pozabavata harfa in igla. Harfa zagostoli:

– Ali slišiš, kako lepo zvenijo moje strune?

– Žal ne, imam vodo v ušesih.

–o–

Pijančka se pozno ponoči vračata domov.

– Ti, Jože, ali se ti ne zdi, da je danes temno kot v rogu?

– Ne vem, Francelj, jaz čisto nič ne vidim.

–o–

“Jaka, si rešil kakšno matematično nalogo?”

“Ne, niti ene!”

“O hudimana, učiteljica bo spet norela, da sva prepisovala!”

–o–

Mala Eva je prišla iz šole in vsa ponosna povedala domačim:

“Danes smo se v šoli pogovarjali o Adamu in meni.”

–o–

“Seveda”, pravi policaj, “je že pod ključem.” “Rad bi govoril z njim.” “Zakaj?”

“V stanovanje je prišel, ne da bi zbudil mojo ženo. Moram ga vprašati, kako mu je to uspelo.”

listnica uprave

DAROVI V TISKOVNI SKLAD

Zvonko Simčič, Števerjan - 15.000 lir; Mirko Brezigar, Vicenza - 30.000 lir; Štefan Falež, Rim - 60.000 lir; Maks Gergolet, Doberdob - 10.000 lir; Marica Dolenc, Opčine - 10.000 lir; Nadja Slokar, Sovodnje - 20.000 lir; Mario Zahar, Zabrezec - 10.000 lir; Drago Štoka, Opčine - 25.000 lir; Milan Sfiligoj, Videm - 20.000 lir; Jolanda Korsič, Števerjan - 25.000 lir; Nada Pertot, Trst - 10.000 lir; Marijan Pertot, Nabrežina - 10.000 lir; Karel Čok, Lonjer - 60.000 lir; Peter Merku, Erlangen, Nemčija - 10.000 lir; Albin Starec, Trst - 10.000 lir; Maksimiljan Jezernik, Rim - 60.000 lir; Vinko Lipovec, Cleveland, ZDA - 33.900 lir; Zora Semolič, Sesljan - 10.000 lir; Ivan Lavrič, Clayton, Anglija - 10.600 lir; Šolske sestre Sv. Ivan - 10.000 lir; Mitja Bitežnik, Opčine - 160.000 lir; NN - 300.000 lir; Manica in Mitja Petaros, Opčine - 70.000 lir; Anton Legiša, Trst - 20.000 lir; Ciril Kobal, Koper, Slovenija - 5.000 lir; Marko Udovič, Trst - 15.000 lir; Alba Roman vd. Danese, Trst - 40.000 lir; Valentin Frančeški, Izola, Slovenija - 30.000 lir; Silvana Di Marcantonio, Nabrežina - 60.000 lir; Bogomil Breclj, Nabrežina - 10.000 lir; Cveto Ukmar, Trst - 30.000 lir; Marko Brajnik, Gorica - 5.000 lir; Annamaria Zahar, Boršt - 20.000 lir.

Vsem prisrčna hvala!

Novo pri založbi Mladika

Zora Tavčar

SLOVENC ZA DANES

v zdomstvu in emigraciji

Knjiga intervjujev **Slovenci za danes v zdomstvu in emigraciji**

je pravkar izšla v založbi Družine in Mladike; **Istrske pesmi** Ferruccio

Jakomina pa je Mladika izdala v počastitev spomina pesnika, ki je

umrl točno pred 40 leti. Obe knjigi

dobite v slovenskih knjigarnah in na upravi Mladike - Trst,

ulica Donizetti 3,

tel. 370846, fax 633307

E-mail: urednistvo@mladika.com

Ferruccio Jakomin

ISTRSKE PESMI